

**TIMPUL SCULPTAT
ÎN PLASTIC
COLORAT**

Expoziția *Time Exposure* a Ioanei Nemeș reprezintă o selecție de opt zile dintr-un proiect mai vechi (care începe undeva între 2000 și 2005 și pare că nu se va termina niciodată).

Un articol de Adriana Gheorghe **ÎN » PAGINA 3**

PRIMUL MAGAZIN CULTURAL DIN ROMÂNIA » APARE SÎMBĂTA » **EDIȚIA DE IAȘI** » WWW.SUPLIMENT.POLIROM.RO

Suplimentul DE CULTURĂ

NR. 171 » 22 – 28 martie 2008 » Săptăminal realizat de Editura Polirom și „Ziarul de Iași” » supliment@polirom.ro

ARTISTUL ASOCIAT

- Săptămîna 1 – Interviu
- Săptămîna 2 – Text de autor
- Săptămîna 3 – Criticii despre...
- Săptămîna 4 – Colegii de breaslă despre...

martie –
**MANUEL
PELMUȘ**

Literatura română nu are încă o imagine coerentă

Gabriela Adameșteanu

Autoarea scrie în „Suplimentul de cultură” despre așteptările pe care le are de la publicul maghiar și de la cel spaniol, dar și despre experiența cu editurile străine.

ÎN » PAGINILE 4-5

„A fi sau a nu fi”, cu pistolul la tîmplă

Interviu cu Radu Alexandru Nica

Veronica D. Niculescu i-a luat regizorului un interviu în ajunul premierei cu *Hamlet* la Teatrul Național „Radu Stanca” din Sibiu.

ÎN » PAGINILE 10-11

NORMAN MANEA REVINE ÎN LUNA APRILIE ÎN ROMÂNIA PENTRU TREI SĂPTĂMÎNI

„Rămîn scriitor român, indiferent dacă asta îmi convine sau nu”

» „Ceea ce am văzut în ultimii ani, atît cît se poate vedea de la distanța asta, mi s-a părut încurajator... Pînă la urmă, lucrurile se simplifică atunci cînd se ajunge la întrebarea dacă ai fost invitat sau nu. Acum am fost invitat și am și acceptat să vin.”

» „Din ceea ce văd în reviste, în planurile editoriale, chiar și din ecoul în străinătate al literaturii române contemporane, se poate semna acum, mai clar decît în primii ani de după '89, apariția unei noi generații mai conectată la realitatea occidentală, o generație dezinhibată, nu foarte interesată de trecut, deși are un ochi acut și satiric înspre perioada comunistă. Mă simt bine în acest contact cultural, pe care îl am doar din lecturi, din ceea ce văd. Pare firesc să dorești să confrunți un lector tînăr de astăzi din România.”

**Citiți interviul
realizat de George Onofrei
ÎN » PAGINILE 8-9**

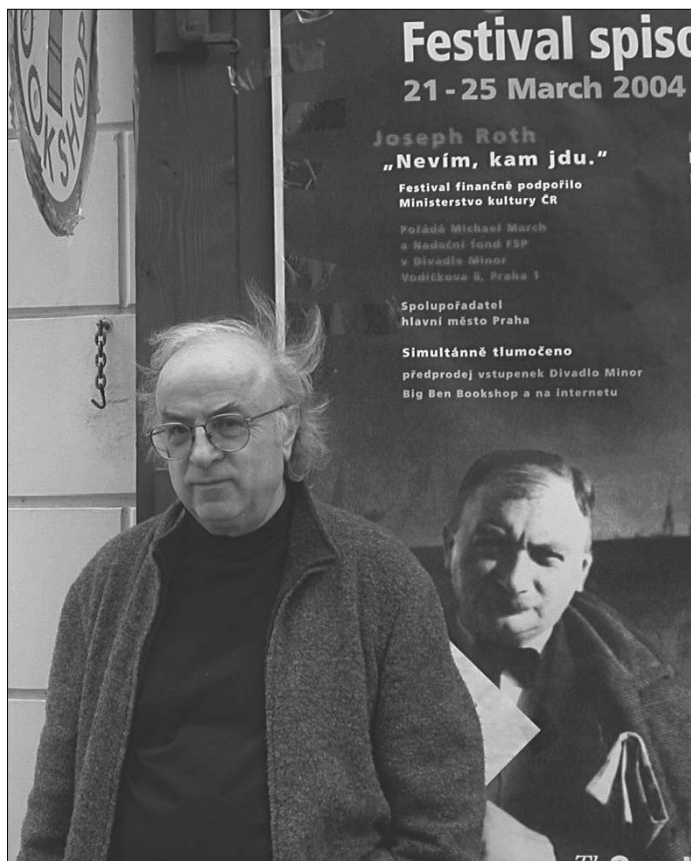

FOTO: Victor Eskensky

CIRCUL NOSTRU VĂ PREZINTĂ:

Locul întâi cu coroană

Am primit, în ultima săptămână, mai multe mailuri din partea unor prieteni care mă îndeamnă să intru pe site-ul celebrei galerii Saatchi din Marea Britanie și să votez. Unii dintre prietenii mei, abținându-se de la manipulare cam la fel cum se abțin politicianii, nu-mi cer decât simplul act de a vota. Alții însă o spun direct: „Votați-l pe Brâncuși pe www.saatchi-gallery.co.uk/artvote/!”. V-ați prins deja despre ce e vorba, dar vă dau mai multe detalii, în caz că doriți să vă exprimați opțiunea: site-ul respectiv realizează un top al primilor 500 de artiști ai secolului XX, top care se bazează pe opțiunile internaționale de pretutindeni.

Am intrat, firește, pe site și, cu mindrie națională, mi-am dat click-ul pe Brâncuși. Cu toate că marele sculptor român n-avea nevoie de click-ul meu, întrucât, la momentul respectiv, trona deja confortabil pe primul loc în top 500, cu 41.564 de voturi. Era urmat de modestul Pablo Picasso, care abia adunase 15.343 de voturi, deci supremația românească în acest relevant top e asigurată. Irrelevant locul trei, care abia sârsește peste 14.000 de voturi, ocupat fiind de și mai modestul Paul Cezanne.

Sigur că nu discut aici despre valoarea lui Brâncuși, despre ce loc ar merita cu adevărat într-un asemenea top. Ba nici măcar despre artă n-am de gând să discut aici, căci arta nu e un subiect, nu-i așa? Ce mă fascinează pe mine, de-a dreptul, este capacitatea românilor de a stringe rîndurile cînd e în joc vanitatea națională. Mă gândesc la nenumărate topuri realizate de-a lungul vremii de neinspirăți europeni din diverse domenii, care își închipuie că pot stabili, pe Internet, înțietatea vreunui mare creator, fie el de artă sau de spectacol. Mi-aduc aminte că, în urmă cu ceva timp, un site important european dedicat fotbalului încercase un top al celor mai mari fotbalisti ai secolului XX. La vremea cînd am votat și eu, George Hagi n-avea contracandidat. N-am urmărit desfășurarea votului pînă la capăt, dar rezultatul era previzibil.

Mai nou, oricît am vrea noi să nu ne fie defel alterat orgoliul, proaspăta stea de pe firmamentul muzicii capsunare românești, l-am numit pe altfel apreciabilul om Costel Busuioc, a obținut înțietatea la un concurs spaniol de o nu neapărat mare relevanță internațională cu ajutorul decisiv al votului publicului. Fie că vrem să ne aducem aminte sau nu, publicul votant a fost format în mare parte din conaționali lui Busuioc, care au împins în ultimii ani Spania. N-am cum să dovedesc asta? Sigur că nu, dar pentru a-mi susține oarecum ideea, vă invit să urmăriți punctajele de la Eurovision. Și să vă minunați de ce concurenții români primesc mereu punctajul maxim din partea Spaniei și, mai nou, a Italiei. Dacă nu găsiți răspunsul, faceți un sondaj printre vecinii dumneavoastră de bloc și aflați cîți dintre ei sînt plecați la munci tocmai în cele două țări susmenționate.

Aceste sondaje, fie ele pe Internet sau prin telefon, se adresează europenilor în general. E de așteptat ca emulația aceea din jurul vanității naționale să se producă în fiecare țară participantă. Iată însă că, invariabil, cînd ni se dă această șansă, România iese, prin reprezentantul ei într-un sondaj sau altul, întotdeauna pe primul loc. Ba chiar la o distanță covârșitoare de voturi față de următorul clasat. Ceea ce dovedește că sîntem fie cei

» Fie că vrem să ne aducem aminte sau nu, publicul votant a fost format în mare parte din conaționali lui Busuioc, care au împins în ultimii ani Spania. N-am cum să dovedesc asta? Sigur că nu, dar pentru a-mi susține oarecum ideea, vă invit să urmăriți punctajele de la Eurovision.

mai patrioți dintre europeni, fie cei mai complexați dintre ei.

Aș fi încercat o explicație mergînd în trecutul recent, acel trecut comunist care ne-a hrănit mintea, în lipsa hranei noastre cea de toate zilele, cu tot felul de realizări glorioase ce ne plasau propagandistic pe primele locuri din lume. Dar cei care votează astăzi, în special pe Internet, sînt, în mare parte, copii ai tranziției, născuți imediat înainte sau imediat după '89. Prin urmare, rațiunea lor nu a putut fi cliseizată de propaganda comunistă, iar nostalgia după perioada în care ni se spunea că sîntem „cei mai” n-ar trebui să se manifeste. Și-atunci, explicația trebuie căutată în altă parte. Sincer, nu știu unde. Ceea ce știu însă e faptul că avem o propensiune națională către amăgire. Iar dacă am ajuns să nu mai credem astăzi în amăgirile celor care ne conduc, ne-am refugiat rapid în autoamăgire, ca formă de protecție.

Dincolo de toate însă, de orice observații sau de orice încercări de explicație, rămîne concluzia fermă că sîntem, într-adevăr, pe primul loc în lume la ceva: anume la cantitatea de vanitate națională produsă pe hectar. Așa că, străduindu-mă să fiu la rîndu-mi un bun român, nu pot încheia un asemenea articol decît astfel: Hai Brâncuși! Hai Busuioc! Hai Adrian Mutu! Hai Steaua! Hai Dinamo! Hai România! În rest, vă rog să mă scuzați, dar nu mai am timp: tocmai am primit un mail de la un prieten care îmi cere să-l votez pe cel mai mare apicultor al tuturor timpurilor. Caut încă pe listă un nume care să sune românește.

ROMÂNII E DEȘTEPTI

Autonomie sub pălărie (I)

Din februarie 2008, de cum s-a anunțat independența provinciei Kosovo, am știut că și în România se va declanșa o ditamai discuție pe această temă. S-a întîmplat aici, la doi pași de noi, România e tot un stat multietnic, românii și maghiarii s-au ciorovăit secole pe tema Ardealului, așa că nu puteam scăpa o asemenea ocazie. Deși marea majoritate a cetățenilor – fie ei români sau maghiari – n-ar fi pierdut nimic dacă am fi scăpat-o. Poate sînt prea optimist, poate am prea mare încredere în toleranța românilor și maghiarilor de aici, dar cred cu adevărat că un conflict precum cel din Kosovo nu ar putea avea loc în România – nici în Ținutul Secuiesc și nici în alt spațiu multietnic, cum a fi... Bucureștiul, să zicem.

Și totuși declararea independenței kosovarilor a declanșat și la noi discuții aprinse pe tema internă a autonomiei/independenței maghiarilor. Au apărut mai întîi rezultatele unui referendum neoficial făcut de Consiliul

bună PRM-ul lui Vadim Tudor e în cădere liberă și numai o istorie cu iz naționalist putea să-l revigoreze puțin. (Cît mai puțin, sper.)

Interesant e însă felul cum au abordat independența kosovarilor formațiunile politice maghiare. Se știe că la următoarele alegeri UDMR se va lupta pentru votanții maghiari cu UCM (Uniunea Civică Maghiară). Cel mai bun dintre ei va obține 5% și va intra în Parlament – cu riscul ca ambele formațiuni să rămîină pe dinafară. Așadar, pentru cele două grupări miza e mult mai mare: e cașcavalul parlamentar de la București, pentru care sînt gata să cînte cu disperare aria autonomiei în provincie.

Foarte levantini în atitudine – dovadă că sînt cu adevărat frații noștri –, reprezentanții politici ai maghiarilor (majoritatea deveniți buni bucureșteni) au mers iar pe ideea autonomiei. Nu, ei nu vor independență, nici nu e cazul, nici nu se pune problema – fiindcă pe de o parte, după cum am zis, miza e prezența la Centru, în București, iar pentru UDMR nici n-ar fi bine să se pună rîu cu partidele românești, cu care se înțelege de decenii atît de bine. Doar autonomie, autonomie extinsă, cum e normal să aibă grupurile etnice într-o Europă democratică – fiindcă pe de altă parte, cum e an electoral, populația maghiară trebuie să-și amintească măcar acum că are niște reprezentanți care stau la București și se luptă pentru ei. Poate că alegătorii mai pot fi duși de nas încă o dată. Dacă nu de UDMR, atunci de UCM.

Oricum, cînd am auzit titlul de discurs pe care-l folosesc politicianii maghiari, extrem de precaut, de fariseic și de previzibil, m-am gîndit, nu știu de ce, la o parodie după niște versuri de ale lui Mihai Eminescu. Zău, parcă îi și auzeam pe liderii maghiari recitînd în Parlament:

*De mi-i da autonomie,
Nime-n lume n-a s-o știe,
Căci va fi sub pălărie
Ș-apoi cine treabă are?*

Ce vreau să zic cu asta – de fapt ce voiau să dea de înțeles liderii maghiari – o să încerc să explic săptămîna viitoare.

» Foarte levantini în atitudine – dovadă că sînt cu adevărat frații noștri –, reprezentanții politici ai maghiarilor (majoritatea deveniți buni bucureșteni) au mers iar pe ideea autonomiei.

National Secuiesc în Ținutul Secuiesc (scuze pentru repetiție). Sondajul arăta că din cei 200.000 de participanți la referendum, 99% erau de acord cu autonomia maghiarilor. A fost o mare știre și a stîrnit mare vîlvă. Nimeni nu s-a deranjat să întrebă cîți cetățeni din Ținutul Secuiesc nu au participat la referendum – ar fi aflat că vreo opt-nouă sute de mii. Nimeni nu s-a mirat că referendumul a ținut paisprezece luni – adică cei de la CNS au umblat pe la oameni un an și ceva, rugîndu-i să semneze niște hîrtii, și pînă la urmă, poate și de rușine față de oamenii ăia, o mîină de cetățeni au semnat. Un mare fis a devenit o știre importantă.

De jurnaliști nu mă mir. Ei au nevoie de știri de impact, iar dacă ele nu există, umflă și ei cum pot o știre mică. Doar nu sîntem în Marea Britanie, să respectăm nu știu ce coduri etice!

Nici de Partidul România Mare nu mă mir. Gogoașa referendumului le-a picat ca o pară mălăiață, căci de vreme

Timpul sculptat în plastic colorat

Ioana Nemeș arată ceea ce nimeni nu vrea să vadă: trecerea timpului. Opt sculpturi din plastic colorat, avînd înălțimea de 1 m metru, lățimea de 70 cm și grosimea de 11 cm, șlefuite să arate ca niște lespezi funerare. Vineri, 21 martie, artista a vernisat la Galeria Jiri Svestka din Praga expoziția *Time Exposure* (curator Alina Șerban), o selecție de opt zile dintr-un proiect mai vechi (care începe undeva între 2000 și 2005 și pare că nu se va termina niciodată).

Adriana Gheorghe

Percepînd timpul-care-trece ca pe o „constantă dureroasă care face parte deja din noi”, Ioana a găsit ca unică soluție de a-l mai „tempera” (ori mai degrabă de a ne tempera pe noi din picajul în inconștientă) încercarea de a-i conștientiza trecerea și de a-i face, cumva, simțită prezența, altfel decît retrospectiv. Cum face asta?

E aproape amuzant cum Ioana Nemeș susține că arta e o joacă adictivă și egoistă care nu trebuie luată în serios, în timp ce gesturile ei lasă să se întrevadă o seriozitate care-ți taie respirația: de mai bine de trei ani, ea își notează, în caiete negre Moleskine, la finalul FIECĂREI zile, câteva date (de natură „psihologică și economică”, spune ea, în urma a cinci coordonate dinainte stabilite), pentru a fixa „senzația” acelei zile. La asta se adaugă maniera ei prea puțin informativă și mai degrabă sculpturală de a percepe realitatea, astfel că zilele vor avea o anumită materialitate, textură, culoare. Și chiar text.

Pasul numărul doi al acestui demers la granița dintre utilitate (artista își verifică astfel eficiența etc.) și dependență halucinantă îl reprezintă traducerea obiectului acestui proiect (timpul) în ceva

vizual și apoi expunerea lui. Să li se facă rău și celorlalți (am să explic mai jos la ce mă refer). Ioana este un artist vizual obsedat de conceptualism, în același timp, însă e atrasă mai presus de puterile ei de zona sculpturală și chiar tactilă a artei. Tot ce vrea este, astfel, să transpună timpul în obiecte palpabile care să traducă „senzația fiecărei zile” în culoare, textură plus o frază esențială.

Pînă acum, Ioana vopsea pereții galeriilor pentru a face vizibile zile din acest proiect. E prima dată cînd își permite să facă ce-și dorește: sculpturi tactile (pe care, da, se poate pune mîna) din plastic. De ce din plastic? Din pricina căldurii și durității lui (care totuși există!) altfel, artificiale, va explica Ioana. Acest procedeu e foarte scump, tehnologia nici nu există în România. Întîlnirea cu Jiri Svestka, proprietarul uneia dintre cele mai vizibile galerii comerciale din Praga (care îl reprezintă pe Dan Perjovschi, de exemplu), e un eveniment mai mult de-

cît fericit pentru Ioana Nemeș. Galeria se ocupă integral de producția celor opt sculpturi. Artista le-a șmirgheluit ulterior manual pentru a obține efectul erodat de piatră de riu.

Zile horror pozitive sau teribil de negative

Pe fiecare document-zi-sculptură e scrisă cite o frază: o distilare a evenimentelor zilei cu pricina și o esențializare a calității celui timp în urma reflecției retrospective. Despre aceste fraze și despre întreg demersul ei zilnic de arhivare, lumea spune că ar fi ficțiune, că nu se poate altfel. E cel mult o ficțiune în urma distilării memoriei. Expoziția *Time Exposure* spune o poveste (nouă) alcătuită din opt zile selectate din ani diferiți. Criteriul de selecție a fost aici intensitatea maximă aproape paroxistică. Zilele expuse la Praga, pe care Ioana a ales să le facă vizibile de așa manieră că parcă le-ar fi înmormintat, sînt dintre acele zile care întîi au fost percepute ca pozitive, dar apoi s-au dovedit negative sau invers. Acele zile horror pozitive sau teribil de negative, cum le spune ea. În general, reprezentările colorate ale zilelor Ioanei Nemeș au indicative de tipul (+), (-) sau (+), pentru descifrarea sensului culorii. (Există griuri și griuri, rozuri și rozuri). Cele opt sînt toate marcate pozitiv și negativ.

Ioana reușește două lucruri: pune la țel fiecărei zile și-i redă „feelingul” prin text și culoare, pe de altă parte toarnă acel timp într-o formă palpabilă și apăsătoare. Foarte apăsătoare. Greu și care cheamă la resemnare. Sculpturile trebuie văzute live pentru o percepție corectă.

În imagini, două dintre soluțiile găsite anterior de Ioana Nemeș

» E prima dată cînd artista își permite să facă ce-și dorește: sculpturi tactile (pe care, da, se poate pune mîna) din plastic. De ce din plastic? Din pricina căldurii și durității lui (care totuși există!), altfel artificiale, va explica Ioana.

SUPLIMENTUL LUI JUP

PE SCURT

TIFF la Cluj și Sibiu, cu focus pe Rusia

Festivalul Internațional de Film Transilvania (TIFF) va avea loc în perioada 30 mai – 8 iunie, la Cluj Napoca, au anunțat organizatorii, iar între 11 și 15 iunie la Sibiu. Festivalul clujean a ajuns la a șaptea ediție, Sibiu fiind pentru al doilea an gazdă a unei ediții separate.

„Ediția din acest an va începe în forță cu cel mai recent film al regizorului Michael Haneke: thrillerul psihologic *Funny Games*. Un remake al filmului cu același titlu și aceeași semnătură regizorală, produs în Austria natală în 1997”, spune Oana Răuceanu, PR managerul festivalului.

Pe lângă secțiunile deja consacrate – „Competiție”, „Supernova”, „Fără limite”, „Umbre”, „3 X 3”, „Ziua Maghiară”, „Doc'n'Roll”, „Zilele filmului românesc” –, selecția semnată de directorul festivalului, Mihai Chirilov, include și grupaje tematice noi, printre care „Remade in Bollywood” (constind în remake-uri indiene la filme de referință din istoria recentă a cinematografului) și „Real time” – filme realizate în timp real, dintr-un singur cadru, fără tăietură de montaj.

Anul acesta, Focus-ul TIFF va fi pe Rusia. O ofertă foarte diversificată, reprezentată, printre altele, de *The Russian Triangle* în regia lui Aleksei Tsabade și *Cargo 200* al regizorului Aleksei Balabanov.

La Sibiu, unde TIFF-ul a fost extins pentru ex-capitala culturală a Europei, festivalul va include proiecții în Piața Mică. (Veronica D. Niculescu)

Fosta solistă de la The Gathering, la Artmania

Fosta solistă a trupei The Gathering, Anneke van Giersbergen, revine în România, la Artmania Festival de la Sibiu. Una dintre cele mai puternice voci de pe scena rockului european, Anneke a fost anul trecut la Artmania alături de The Gathering, într-un turneu de adio. Acum, va veni la Sibiu cu noua ei trupă, Agua de Anniq, pentru a susține un concert pe 18 iulie.

Anneke a înființat trupa de rock alternativ Agua de Anniq pentru a-și pune în valoare propriile compoziții și versuri. Majoritatea pieselor de pe albumul de debut *Air*, lansat în toamna lui 2007, sînt compuse de Anneke.

Un alt nume care a confirmat prezența la festivalul de la Sibiu este trupa suedeză Tiamat. Lubitorii muzicii metal îi vor putea asculta pe 18 iulie, în Piața Mare, unde trupa vine pentru a-și promova în premieră albumul *Amanethes*, care va fi lansat pe piață în aprilie.

Artmania Festival, ajuns la a treia ediție, va avea loc în perioada 18-20 iulie. (Veronica D. Niculescu)

Gabriela Adameșteanu, tradusă

Două volume ale scriitoarei Gabriela Adameșteanu, *Dimineață pierdută și Drumul egal al fiecărei zile*, vor fi traduse în Ungaria și Spania, respectiv Franța.

Romanul *Dimineață pierdută*, care a apărut în 1983, va fi tradus în 2009 la Editura Europa din Budapesta, una dintre cele mai importante edituri de literatură străină din Ungaria, dar și la Random House Mondadori din Barcelona. Volumul, premiat de Uniunea Scriitorilor, a fost dramatizat într-un spectacol al Cătălinei Buzoianu de la Teatrul Bulandra, care a avut premiera în decembrie 1986.

Traducerea în franceză a romanului *Drumul egal al fiecărei zile* (1975), realizată de Marily Le Nir, a fost predată și este în lucru la prestigioasa editură franceză Gallimard. Volumul apare în toamnă, cu titlul schimbat, la dorința autorului și editorului.

Romanul a primit Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor și Premiul Academiei Române, și a fost tradus în 2007 în bulgară. (SdC)

Literatura română nu are încă o imagine coerentă pentru publicul francez

Acest text a fost scris de Gabriela Adameșteanu la solicitarea „Suplimentului de cultură”. Am dorit să aflăm de la domnia sa ce așteptări are de la publicul maghiar și de la cel spaniol, în contextul în care piața

franceză este văzută ca o țintă extrem de importantă. De asemenea, ne-a mai interesat și cât de diferită este experiența de a lucra cu editurile străine față de cele autohtone. Titlul și intertitlurile aparțin redacției.

Gabriela Adameșteanu

În acest moment, piața franceză este cea mai deschisă pentru autorii români (Mihail Sebastian, Mircea Cărtărescu, Gheorghe Crăciun, Dan Lungu, Cecilia Ștefănescu, Lucian Dan Teodorovici, Florin Lăzărescu, Corin Braga). Apar și antologii de proză (editate de L'Inventaire pentru festivalurile „Belles Etrangères” ori „L'Insolite Roumanie”, din mai/iunie, 2008). Mulți poeți sînt prezenți în antologiile publicate de Dumitru Tepeșneag, Ion Pop, Pierre Drogi, Magda Cărneci. Existau deja romanele lui Augustin Buzura, iar mai demult ale lui Bujor Nedelcovici, Nicolae Breban, Paul Goma. Interbelicii (Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu) sînt publicați alături de tinerii de azi. Am trecut sub tăcere autorii care scriu și în limba franceză (Dumitru Tepeșneag, Rodica Iulian, Oana Orlea ș.a.), dar amintesc Premiul Médicis luat de Norman Manea pentru *Întoarcerea huliganului*,

care i-a fixat imaginea prin presă, prin celelalte trei cărți apărute, plus ediția de „poche”.

Totuși, literatura română nu are încă o imagine coerentă pentru publicul francez. Parte din edituri sînt mici, cărțile nu au avut destule cronici, vînzarea e modestă. Dar, în genere, autorii din Est nu vînd prea bine în Franța.

O librărie cu carte românească (dar nu numai), mai ales că Centre National du Livre sprijină librării mici, mi se pare o urgență. Și cum este posibil ca într-o țară cu atîta exil/diaspora/emigranți cum e Franța să nu existe destui buni traducători?

În Ungaria am fost la lansarea, într-o librărie centrală, pe trei etaje, cum noi încă nu avem la București, a *Întîlnirii*, apărută la o editură mică, Palamart, a lui Jenő Farkas (dar cu un excelent traducător, care este și scriitor, Csiki Laszlo). Editura lui Jenő Farkas a adus mai mulți autori români în piața de carte din Ungaria (Lovinescu, Cioran, Tepeșneag,

Uricaru), dar și o gramatică a limbii române în maghiară.

Mai multe cărți de autori români sînt deja apărute la alte edituri și alte în proiect; în anii următori, România și Ungaria se vor invita reciproc la trgurile lor de carte. Este o efervescență în relația culturală dintre România și Ungaria, iar scriitorii și traducătorii maghiari, plecați din România, se bucură de vizibilitate în spațiul cultural budapestan. Eu l-am cunoscut atunci pe scriitorul Korossi József, care conduce o bună editură (Noran) și modernizează discuția la librăria amintită. Trebuie remarcat și rolul jucat de Anamaria Pop, traducătoarea lui Esterházy, Nadas, Forgách, care a ajutat și cărți românești să accedă la edituri din Ungaria.

Centrul Cărții nu poate deveni agenție literară

Editura Europa are autori europeni cunoscuți și este profesionistă; am avut

Hijos de manel

Cîntarea României reînvie miraculos. Prime-time-ul știrilor de televiziune este acaparată de subiecte extrem de „cantabile”. Asistăm la zile și nopți de dezbateri aprinse și reportaje „cu inima-n gît”. Discuțiile sînt mai pasionale decît cele din perioada răpirii ziariștilor în Irak. „Analizii” ocupă și orizontală, și verticală, și diagonală. Reporterii speciali transmit încontinuu „de la locul faptei”.

Costel. Costel Busuioc. Pavarotti din Banat. Nu, pardon!, Pavarotti din Moldova. Ei, ei, Pavarotti din România. Ziariștii se ceartă-n bătaură de la „exclusivități”: „Evenimentul zilei” acuză Realitatea TV de

comportament violent. Robert Turcescu face emisiune dintr-o crîșmă românească situată într-o suburbie a Madridului. „Coștel” e prietenul tuturor. Transmisii în direct din casa de cultură a satului lui Costel. Domnul primar spune că-l face cetățean de onoare. Reporterii întreabă: „Cîți l-au petrecut pe Costel Busuioc la plecarea în Spania?”. „Păi, aproape tot satul!” Mai că-ți vine să zici că n-ai simțit atîta empatie și solidaritate de la meciul România-Argentina, din 1994. Firește, comparația cu fotbalul e pe buzele tuturor invitaților din „platouri”. Adrian Păunescu declamă, grav, pierderea

valorilor. Daniel Buzdugan e mai detașat. Încrîncenat pare a fi Florin Chilian. Mi se pare că-l aud și pe Mădălin Voicu. Cineva acuză cetățeanul român că nu mai știe să se bucore de un succes. Toată țara vibrează ca o coardă. Ca o coardă de vioară.

New entry în top: „Of, fata mea!”. Băescu aruncă vorbe la pogorîrea din avion. Bruxelles-ul a rămas în spate, la fel, caleașca regală scandinavă, România îi răsare-n în față ca un teren mereu virgin. Își apără familia, bravo lui!, aud, deja, argumentele fanilor fundamentalişti. „Măi, tonomatule!”, al doilea single de pe albumul prezidențial al anului 2008. Ziariștii-tonomat, iată, o sintagmă la care nu s-ar fi gândit nimeni! Nici măcar cei care au făcut copilul

LA LOC teleCOMANDA

Alex SAVITESCU

DEX-ului, DOOM-ul. Măgăria prezidențială apare, ca o dedicație muzicală, în vocile tuturor DJ-ilor din emisiunile de actualități. Dezbateri aprinse, șuvița rezistă. Partidele politice își trimit reprezentanții prin studiouri, polemicele mioritice se incing. Jurnaliștii încrîncenați devin și mai încrîncenați. Laptopurile furioase devin laptopuri kamikadze. Ștrumfii crizați se crizează și mai tare. Adevăratele tonomate nu mai cîntă „de joc și voie bună”, ci-s setate pe rock industrial. Singura remarcă rațională îi aparține

unuia dintre invitații cerebrați aflați, într-o seară, la Realitatea TV: „Nu credeți că tocmai asta a urmărit Băescu? Să stăm noi acum să dezbaterem chestia asta? Și-a mai asigurat o dată notorietatea”.

În toiul Cîntării, se petrece ceva neobișnuit. Gigi Becali anunță că nu va mai avea ieșiri violente în public. Cit de frumos este acest moment! Tocmai el, regele fiselor, să anunțe că va ține post de tăcere. Toată țara vibrează ca o coardă. Ca o coardă de vioară.

În Franța, Spania și Ungaria

atunci o întrevedere cu directorul Barna Imre, la inițiativa directoroarei Centrului Cultural de la Budapesta, Brîndușa Armanca, am lăsat exemplarul francez și dosarul de presă străină al *Dimineții* și după șase luni am semnat un contract normal.

Profit de prilej ca să susțin intervenția lui Cezar-Paul Bădescu de la recenta întâlnire cu conducerea Institutului Cultural Român: este un demers util ca editurile și Centrul Cărții să sprijine autorii să aibă lecturi și contacte editoriale străine. Mi se pare mai util să ajungă și autorul și cel ce îl prezintă, decît un catalog. Centrul Cărții are nevoie să răspundă prompt la emailuri, să țină legătura cu cei interesați, să alcătuiască dosarele rapid, să urgenteze plățile etc. (editorii străini se plîng că merge greu). Dar Centrul Cărții nu poate deveni agenție literară: la ora actuală, programul de finanțare este în genere cunoscut editurilor străine, iar drepturile de autor sînt fie la autori, fie la edituri, fie, deja, la agenți. Mai cred că centrele culturale în străinătate trebuie să aibă în strategia lor și sprijinirea directă a autorilor în două faze: atunci cînd se caută o editură care să îi publice și atunci cînd cartea a apărut, și trebuie să aibă campania de publicitate care s-o ajute la vînzare. Programul de lecturi de la Viena (Carmen Bendovski și Luana Chira) realizat împreună cu Editura Polirom (Lucian Dan Teodorovici) ar putea fi preluat și de alte centre, într-o transparență a proiectului.

Cred că în Spania editurile abia acum se deschid spre literatura română. A contat și filmul lui Cristian Mungiu, căruia i-a fost dedicat unul dintre suplimentele lui „El País”, iar redactorul-șef, Guillermo Alvares, a venit pentru asta special în România, în ianuarie 2008.

În noiembrie, Random House Mondadori a cerut *Dimineată pierdută*, ediția de la Polirom, și peste trei luni se fă-

Herta Müller și Gabriela Adameșteanu

cea contractul, iar editoarea, Silvia Querini, este foarte profesionistă. Întîmplător sau nu, am mai primit apoi trei oferte pentru această carte.

Vor apărea, din cite cunosc, la alte edituri, Dan Lungu, Alexandru Ecovoiu, Hortensia Papadat-Bengescu, Gib Mihăescu, Lena Constante, pe lângă cei deja

publicați (Norman Manea, Mircea Cărtărescu, Ana Blandiana, M. Blecher ș.a.). Piața spaniolă este, teoretic, una dintre cele mai mari (dacă editura unde apare cartea are o difuzare bună și o trimite și în America Latină). Dar este bine să nu ne pierdem cu firea, sîntem într-un moment bun, la care programele ICR contribuie substanțial, dar într-o perioadă editorială internațională mai degrabă proastă, cu supraproducție de literatură, scădere a numărului de cititori, confuzie de valori etc.

Editor român/editor străin: diferențe

Mă consider un autor norocos. Până în 1990 am publicat numai la Cartea Românească și datorez scriitorilor care au condus-o (Marin Preda și George Bălăiță) felul în care au apărut cărțile mele, în ciuda dificultăților timpului. Dar mai ales Magdalenei Popescu, un critic și istoric literar excelent, care a dăruit mult din forța ei creatoare autorilor săi. Întîlnirea cu Polirom a coincis cu întoarcerea mea la literatură. M-am bucurat să reîntîlnesc aici sentimentul de încredere și prietenie dintre autor și editor pe care mi l-a dat Silviu Lupescu. Polirom funcționează ca o foarte bună editură străină, eficace.

La Gallimard, luarea deciziei a durat ani, dar edituri mai neînsemnate m-au trimis la plimbare, fără să deschidă măcar cartea mea. Nu țin să îmi amintesc însă cazurile, destule, de indiferență ale editorilor străini la ușa cărora au bătut cărțile mele, ci doar poveștile cu final fericit. Cu cît aflui mai multe despre piața editorială străină, cu atît mă mir mai mult de curajul și intuiția lui Jean Mattern, care a publicat *Dimineată pierdută*, o carte apărută cu 20 de ani în urmă, dintr-o literatură necunoscută, pentru un public aparent neinteresat, netradusă pînă atunci decît în Estonia, vîzînd din ea doar un capitol tradus și două referate. Am avut și șansa întîmplătoare ca Marie-France Ionesco (care a publicat la Gallimard cartea despre Eug. Ionesco) să fie întrebată ce știe despre mine. Este important să fii recomandat.

Jean Mattern mi-a ales, la fel, *Drumul egal al fiecărei zile*, după două prezentări și un capitol tradus. I-am propus să schimbăm titlul, dar încă nu l-am găsit. În 1975, să vorbești despre monotonia existenței era o provocare, acum cred că induce doar sentimentul plictiselii. Titlul contează în șansele unei cărți.

» Gabriela Adameșteanu a condus revista „22” din septembrie 1991 pînă în mai 2004, iar de atunci coordonează suplimentul publicației, „Bucureștiul Cultural”.

PE SCURT

Premiile „Observator cultural” – faza nominalizărilor

Premiile pentru literatură ale revistei „Observator cultural”, pe 2007, se vor decerna pe 31 martie, la Teatrul Odeon, transmit organizatorii. Cea de-a doua ediție a Premiilor „Observatorului cultural” va prilejui și acordarea unui premiu pentru debut, pe lângă cele șase categorii de distincții, atribuite și anul trecut.

Juriul care va decide cine sînt cîștigătorii acestei ediții este format din: criticul și istoricul literar Ștefan Borbély, criticul și eseistul Paul Cernat, scriitorul Caius Dobrescu, criticul și teoreticianul literar Mircea Martin și criticii literari Carmen Mușat și Virgil Podoabă.

» La categoria „Proză/Memorialistică” sînt nominalizați: Mircea Cărtărescu, pentru volumul *Orbitor. Aripa dreaptă* (Editura Humanitas), Mihai Dragolea – *Funcționar la singurătăți sau contabilul de imagini* (Editura Paralela 45), Ioan Lăcustă – *Luminare* (Editura Polirom), Bogdan Popescu – *Cine adoarme ultimul* (Editura Polirom) și Horia Ursu – *Asediul Vienei* (Editura Cartea Românească).

» Secțiunea „Critică/Eseu/Teorie literară” are următorii scriitori nominalizați: Alexandru Cistelean, *Diacritice* (Editura Curtea Veche), Alexandru Mușina, *Scrisorile unui geniu balnear* (Editura Aula), Horia-Roman Patapievici, *Despre idei și blocaje* (Editura Humanitas), Radu Vancu, *Mircea Ivănescu. Poezia discreției absolute* (Editura Vinea), și Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române* (Editura Aula).

» La „Poezie” concurează: Emil Brumar – cu volumul *Cîntece de adolescent* (Editura Brumar); Andrei Codrescu, Ruxandra Ceseraneu – *Submarinul iertat* (Editura Brumar); Nichita Danilov – *Centura de castitate*, (Editura Cartea Românească); Șerban Foarță – *Cartea Psalmilor* (Editura Brumar); O. Nimigean – *nicolina blues* (Editura Cartea Românească).

» La categoria „Debut” au fost nominalizați: Alex Cistelean, *Viața ca un film porno. Protocoloale Lăcan* (Editura Aula), Lucia Simona Diaconescu, *Corpul în imaginarul virtual* (Editura Polirom), Angelo Mitchievici, *Mateiu I. Caragiale. Fizionomii decadente* (Editura Institutului Cultural Român), Andrei Simuț, *Literatura traumei* (Editura Casa Cărții de Știință), și Alexandru Tomiță, *O istorie „glorioasă”. Dosarul protocronismului românesc* (Editura Cartea Românească).

» Premiul special al redactorilor va fi acordat lui N.C. Munteanu pentru volumul *Ultimii șapte ani de-acasă. Un ziarist în dosarele Securității*, o ediție îngrijită și adnotată de Doina Jela, apărută la Editura Curtea Veche.

» Premiul „Gheorghe Crăciun” pentru Opera Omnia va fi anunțat în cadrul ceremoniei de decernare a premiilor revistei.

Editura Polirom
 vă invită la lansarea colecției
„ISTORII SUBTERANE”
 coordonată de
Stelian Tănase
 Marți, 25 martie, ora 18.00, Librăria Cărturești
 – str. Arthur Verona nr. 13 –
 AVANGARDA ROMÂNEASCĂ
 în arhivela Sigurintelui
 DOSAR SECRET
 Invitați: Carmen Mușat, Dorin Dobrințu, Paul Cernat

Pariul pe „Atelierul de fotografie“

Un atelier cu aplicații tehnice și artistice, dintre multe posibile, e în curs de (a)testare la Centrul Cultural Francez din Iași, cuprinzând întâlniri lunare, la care se adaugă excursii „de creație“ prin zone tradiționale – Ciocănești, Suceava, Vaslui, Iași și alte locuri semnificative pentru starea social-estetică a vieților cotidiene rurale, citadine, de apartament, de muncă și reprezentare culturală regională.

Cristina S. Iliescu,
coordonator Mediatecă
Centrul Cultural Francez Iași

Un autor francez a scris o carte, *Pariul pe inteligență**, în care evaluează detaliat ce se poate face atunci când finanțările snt greu accesibile și puțin oportune. Miza acestui atelier este una importantă: identificarea treptelor afirmării și confirmarea unei pasiuni constante pentru o imagine de calitate, începând cu fotografia. Dacă la Universitatea de Arte o proaspătă secție de Arte Vizuale produce un spațiu de afirmare artistică, pregătirea preuniversitară rămâne un loc puțin mobilat cu cunoștințe de bază, necesare atât amatorului avizat, cât și viitorului profesionist.

Atelierul de fotografie reunește grupul pasionaților, care beneficiază de spațiul nostru de comunicare. Ozolin Dușa a ridicat mînușa unui duel cu foto-greul coordonării atelierului. Mihai Cantea, Dan Mititelu, Adrian Cuba, Radu Ani-

colaesii s-au apropiat exemplar de propunerea confratelui, ceea ce sper să fie nu doar admirabil și temporar, ci o platformă de comunicare profesională benefică dezvoltării unei palete de activități conexe posibile: foto-club, coagularea unui grup de lucru specializat în fotografie, expoziții de grup și individuale, publicații de specialitate.

Dacă tot îmi permit împrumuturi stilistice din neperisabilele *Fotograme fără obiectiv** marca Dan Mititelu, vă aduc și două anecdote dintr-o revistă a presei glumețe. Prima se referă la apariția fotografiei unui leader negru în locul celei cu Guillaume Robert la un articol ilustrînd activitatea precedentului director al Centrului Cultural Francez.

A doua: fotografia fațadei CCF la un articol despre activitățile Centrului Cultural German. Atenție!, nu se filmează,

dar se poate fotografia tendențios!

Dacă vrei, dintr-o fotografie proastă poți învăța la fel de mult precum dintr-o eroare serioasă.

Fotografia reușită depășește individualismul autorului și devine un bun public, cu toate drepturile și obligațiile aferente. Neuitare, frustrări, puțină glorie și ce mai vrei!, pentru fiecare.

Competența înseamnă și o emulație onestă în perioada de formare și chiar în practica zilnică a fotografiei.

* **Portnoff, André-Yves – Pariul pe inteligență urmat de Carările inovației / Le pari de l'intelligence suivi de Sentiers d'innovation, EST-Samuel Tastet Editeur, București, Paris, 2006.**

** **Dan Mititelu – Fotograme fără obiectiv, serie de articole publicate în „Ziarul de Iași“, 2005-2008.**

BIBLIOTECA DIN PETRILA DE ION BARBU

GYULA VERNE insula misterioasă

ATELIER DE SCRIERE DRAMATURGICĂ LA TEATRUL „LUCEAFĂRUL“

Teatrul Luceafărul din Iași organizează săptămîna viitoare o nouă ediție a „Atelierului de practici a scrierii dramaturgice «Vreau să fiu dramaturg!»“ pe tema „dramatS“. Acesta va avea loc în zilele de 26, 27 – Ziua Mondială a Teatrului și 28 martie, începînd cu ora 18.00. Atelierele vor fi conduse de criticii de teatru Iulia Popovici și Oltița Cîntec, precum și de regizorul Ion Sapdaru. Înscrierile se pot face prin adresa de email dramatis.luceafarul@yahoo.com sau doritorii pot veni pur și simplu.

„Pune pe hîrtie schema piesei ori păstrează-o doar în minte și vino la Teatrul «Luceafărul». Vei vedea că, deși se joacă pe scenă, teatrul e mai aproape de tine decît ai putea crede. Nu ne propunem să te transformăm în Shakespeare, vrem doar să-ți arătăm că, dacă ai talent și te interesează, poți scrie texte pentru teatru. Care pot deveni spectacole.

Următorul spectacol-lectură din «dramatS» va fi realizat cu unul dintre aceste texte. Sau cu fragmente din mai multe“, precizează Oltița Cîntec, coordonator al proiectului.

rfi
romania

București **93.5fm**

Iași **97.9fm**

Craiova **94fm**

Cluj **91.7fm**

radiofrance**internationale**

Cultura își face loc în peisajul vorbelor despre vorbe.

În fiecare vineri, de la 17.10, **Art Cultura:**
o dezbatere pe teme culturale moderată de Dan Pîrvu.

Toată diversitatea lumii! www.rfi.ro

E ciudat să vorbesc despre Manuel

ARTISTUL ASOCIAT

- Săptămâna 1 – Interviu
- Săptămâna 2 – Text de autor
- Săptămâna 3 – Criticii despre...
- ▶ Săptămâna 4 – Colegii de breaslă despre...

martie –
MANUEL
PELMUȘ

„Suplimentul de cultură” a lansat campania: „Artistul asociat”. Timp de o lună, un artist selectat de echipa revistei va fi promovat în paginile publicației, cititorii putând stabili o relație directă cu acesta.

» FEBRUARIE: DANIEL KNORR. Knorr este unul dintre cei mai cunoscuți artiști vizuali din spațiul european. S-a născut în 1968 la București, trăiește și lucrează la Berlin. Coordonatorul lunii: Constantin Vică.

» APRILIE: LUNA AMARĂ. Au ieșit din underground, dar nu își doresc să fie o „trupă de stadion”. Nu sînt nici idoli, nici semizei. Nu cîntă pentru popor, ci pentru cei care vor să-i înțeleagă. Coordonatorul lunii: Anca Baraboi

Vava Ștefănescu,
coregraf, director artistic CNDB

Prima mea amintire legată de Manuel este din primul meu an de profesorat (ora săptămînală de dans contemporan de la anii terminali) la liceul de coregrafie, unde am făcut un duet pentru el și o colegă a lui de clasă. Șosetele Roșii. Cred că au luat și premiul atunci.

Astăzi, diferența de ani dintre noi nu mai există. Toate semnele pe care le-a dat, toate gesturile pe care le-a făcut Manuel de atunci încoace anulează această distanță, și chiar și eu, care sînt conștientă de ea, îl consider pe Manuel din aceeași generație. Niciodată nu am fost foarte aproape de Manuel, nu fac parte din cercul lui de „prietenii artistici”.

Mai multe întîmplări – momente în care demersurile noastre artistice s-au întîlnit – ne-au adus destul de aproape încît să văd, mai bine zis să întrezăresc un pic mai mult din tot ce a conceput el decît un simplu spectator al unei producții.

Am însoțit *autoportretul* și *Outcome* ca producător, pe vremea cînd conduceam Centrul MAD, am fost în același grup care „a spart norii” Platformei balcanice de la Sofia în 2001 (turneu în care ni s-au furat decorurile de la *Outcome* și *Despre Tine*, adică microbuzul cu toate decorurile, după care a trebuit să i le refacem repede pentru că pleca imediat în alt turneu internațional)...

De altfel, perioada MAD a fost una în care mulți dintre noi am început, în mod diferit, cariere internaționale, fiind în același timp extrem de preocupate de problematica gesturilor publice „comune”, a responsabilităților acestora, a rolului lor civic.

Manuel face parte din reperele contemporane

Azi, fără să vreau neapărat, sînt din nou cu el într-o relație de producător-programator-artist. Iarși am ocazia să fiu aproape, să-l ascult, să fiu martora neliniștilor lui, să-i observ ritmul de repetiții, să văd cum își pregătește... terenul.

Dar această relație nu se reduce de astă dată doar la atît: m-a ajutat mult în

programarea unor spectacole de referință invitate la CNDB: el a fost un fel de „departament de relații internaționale” în inițierea invitațiilor centrului: Xavier Le Roy, Jérôme Bel, Vera, Isabelle Schaad...

Legătura mea cu el este intermitentă; imaginea mea despre el în mișcare... discontinuă presupune un fel de curiozitate pe care o am în legătură cu „la ce s-o fi gîndind”.

Această imagine este creată de ce spun alți dansatori sau coregafi, de ce

ajunge la mine transmis prin metabolismul celorlalți. E oare suficient? În orice caz, e destul de relevant, și cred că imaginea e destul de corectă sau conformă cu realitatea. Într-o oarecare măsură îmi pot da seama cum circulă ideile, limitele, mimetismele. De multe ori e periculos, nu știu dacă Manuel dă importanță, dar uneori s-au afirmat, cu bune intenții, enormități care formulează prost, în vidul de repere, pot da naștere la monștri...

Dar Manuel face parte din reperele

contemporane, și cred că este asimilat deja generației noastre. Apreciez mult că acordă timp cercetării, timp pe care eu nu reușesc să mi-l acord.

Filmul documentar despre practicile, condițiile dansului contemporan între anii '70 și '80, bazat pe interviuri cu protagoniștii ai acestei epoci, mi se pare important pentru propunerile de studiu pe care le lansează.

Ceea ce mai știu despre Manuel este că (poate că apariția lui intermitentă) face ca tot ce spune să aibă un mai mare impact.

Punct fix, coregrafia Manuel Pelmuș

Ion Dumitrescu, coregraf:

» „Manuel Pelmuș. Mi-e greu să iau distanță. A terminat școala și liceul de coregrafie, și eu. A plecat în străinătate să studieze și să lucreze. Și eu, doar că el a rămas în străinătate mai mult. A părăsit dansul clasic după vreo trei ani de activitate profesională într-o operă. Eu am stat vreo cinci în altă operă și după aia am lăsat-o

baltă. Prezența lui în mediul dansului contemporan românesc s-a făcut simțită printr-o rezistență la ceea ce se întîmpla deja acolo. O apariție diferită, o prezență și niște acțiuni neconsumabile în spațiul scenic așa cum era el convenit. Treptat, în timp ce și alții, și eu am început să rezistăm în diferite moduri, el a tins spre dispariția lui din spațiul de reprezentare. Dar cu cît dispărea mai mult, cu atît pare mai greu de evitat prezența/poziția lui.”

„Rămîn scriitor român, indiferen

Norman Manea, cel mai tradus autor de limbă română, laureat al unor mari premii internaționale („MacArthur” – „Nobelul american”, Premiul Internațional de literatură „Nonino”, Premiul „Médicis Etranger”), revine în România în aprilie 2008. După plecarea sa din țară, în 1986, aceasta este a doua vizită a scriitorului (precedenta a avut loc în primăvara anului 1997). Scriitorului i se va conferi titlul de Doctor Honoris Causa de către două

instituții prestigioase de învățămînt superior: Universitatea București și Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Totodată, se va lansa noua serie de autor „Norman Manea” (Editura Polirom), autorul va susține conferințe și va avea întâlniri cu cititorii, va participa la o masă rotundă alături de Orhan Pamuk și Antonio Tabucchi, va vizita Bucovina natală și Maramureșul – subiect al unui film și album documentar.

măne contemporane, se poate semna acum, mai clar decît în primii ani de după '89, apariția unei noi generații, mai conectată la realitatea occidentală, o generație dezinhbitată, nu foarte interesată de trecut, deși are un ochi acut și satiric înspre perioada comunistă. Mă simt bine în acest contact cultural, pe care îl am doar din lecturi, din ceea ce văd. Pare firesc să dorești să confrunți un lector tînăr de astăzi din România.

Pe 26 martie 2006 vi s-a închinat în cadrul festiv Ordinul Cultural în Grad de Comandor, acordat de președintele României Traian Băsescu. Cere monia a avut loc la reședința ambasadorului român la ONU, domnul Mihnea Motoc, în prezența scriitorilor Philip Roth și Orhan Pamuk. A contribuit acel moment la dorința dumneavoastră de a vă întoarce în țară?

A fost un moment neașteptat. Nu mă așteptam la o asemenea atenție prezidențială, nu am avut-o niciodată și, drept să vă spun, nu am rîvnit-o. Nici nu primisem, de altfel, vreo scrisoare oficială, aflasem doar din presă... La solicitarea doamnei Corina Șuteu, de la Institutul Cultural Român din New York, am propus ca, în locul unei ceremonii fastuoase și convenționale, să avem o întâlnire amicală, în care partea festivă să treacă pe planul al doilea. Preferam o atmosferă firească, de dialog și cordialitate. Philip Roth și Orhan Pamuk, precum și domnul Silvers, redactor-șef al revistei „New York Review of Books” – probabil cea mai bună revistă literară de limbă engleză –, au fost foarte dornici să mă însoțească, ei îmi cunoșteau anumite rezerve. Seara la reședința ambasadorului român la ONU și a soției sale, doamna Iulia Motoc, a fost într-adevăr plăcută. Am regăsit cu bucurie – cum se întîmplă întodeauna cînd atmosfera este amicală și deschisă – limba română, atmosfera românească. A fost un stimul să mă încerc o dată, să văd ce anume din această atmosferă românească la New York se transpune în București și în celelalte orașe în care voi fi. A fost o întâlnire plăcută atunci, sper să fie plăcută și cele care urmează.

Veți primi titlul de Doctor Honoris Causa atât din partea Universității București, cit și din partea Universității Babeș-Bolyai din Cluj. Veți participa însă și la evenimente prilejuite de lansarea seriei de autor „Norman Manea” de la Editura Polirom. Primele cinci volume stau să apară. V-aș ruga să vorbim, în special, despre volumele care cuprind dialogurile cu Saul Bellow și Leon Volovici. Cum s-au născut acestea?

Seria nouă de la Polirom îmi prilejuiește un cuvînt de grație față de o editură cu care am fost în legătură în ultimii ani și care a avut o comportare absolut civilizată, în corectitudine, dinamism și profesionalism, ceea ce la început, prin '89-'90, mi se părea că e greu de găsit în România. Cele două cărți la care vă referiți s-au născut în două împrejurări foarte diferite. Cea cu Leon Volovici a început să se nască obscur, în '82-'83, în România. Eram

atunci sub un atac public masiv în revistele de mahala naționaliste ale partidului, „Săptămîna”, „Luceafărul”, „Flacăra”. Cum probabil știți, atunci nu se putea răspunde, totul trecea prin cenzură, ceea ce era permis atacatorilor nu era permis celor atacați. Atunci, Volovici, care locuia la Iași, mi-a sugerat să facem un dialog epistolar. Îmi trimitea cite o întrebare și, cînd venea la București, lua răspunsul. Volovici a emigrat, textul rămăsese în România. Pînă la urmă, am găsit un mijloc de a-l transporta în Vest.

Cînd și eu am plecat din România, în '86, textul se găsea deja în America. Este un text care nu a fost scris pentru publicare, nu avea nici o șansă să apară, era un soi de defulare, mai curînd, în camera mea de scris.

Cum arată acum, după atîția ani?

Dialogul cu Leon Volovici mai are alte două părți: una în '99, la Ierusalim, alta în 2007, la New York. Deci e compus din trei părți. Cea din '82-'83 arată astăzi oarecum bizar și, poate din cauza asta, nu e lipsită de semnificație. Este mai greu de înțeles, probabil, pentru cine nu a trăit perioada. De exemplu, unul dintre motivele pentru care eram atacat, interviul dat lui Gheorghe Grigurcu, apărut în „Familia”, care a provocat bombele partidnice. Astăzi, dacă citim acest text, pare imposibil sau în orice caz foarte greu de văzut ce anume deranja oficialitatea. Ceea ce deranja era, de fapt, o anumită normalitate a gândirii. Astăzi nu pare nimic deosebit, atunci era exploziv. E interesantă această parte tocmai prin acest contrast, prin deprimarea, dezolarea și lipsa de soluție pe care le exprimă scriitorul izolat în camera lui, vorbindu-și mai curînd sieși – și asta tot pe soțite și în taină.

Trecînd la cartea care cuprinde dialogul cu Saul Bellow, putem spune că este un dialog dintr-o cu totul altă lume față de ceea ce ne-ați vorbit pînă acum.

Da, dialogul cu Saul Bellow este o altă față a discuției dintre doi literați, cu totul diferită. Ea a avut loc în 1999, este o transcriere a unui video-interviu de șase ore, o discuție dintre doi scriitori cu un background și o limbă literară foarte deosebite. Interviul a fost sponsorizat de o fundație privată, The Jerusalem Literary Project, care selectează scriitori evrei importanți ai contemporaneității pentru a documenta viața și opera lor. Scriitorul are dreptul să aleagă interviuatorul, iar limba de dialog este cea în care scrie. Eu l-am ales pe Volovici, Bellow m-a preferat pe mine. A fost, firește, o onoare și o povară. Discuția dintre noi este diferită de cea cu Leon Volovici; este un dialog între doi scriitori cu un background și cu limba scrisului diferite. Eu eram venit relativ recent în America, știam cărțile lui, le-am recitit, știam însă prea puțin din ceea ce fusese viața lui concretă în acele multe decenii. La data convorbirii, Bellow avea peste 85 de ani. E interesant și pentru abordarea orală, mai puțin stilizată, și pentru că era ultimul interviu pe care l-a dat, și pentru

Interviu realizat de George Onofrei

cațile din România, însă fără o prezență fizică în țară.

După ce ați cîștigat Premiul Médicis Etranger în Franța, i-ați acordat lui Victor Eskenasy un interviu la Radio Europa Liberă. Domnia sa vă întreba dacă vi s-a făcut oferta de a susține o conferință în țară, iar răspunsul dumneavoastră atunci a fost că întrebarea e provocatoare și nu ați mai continuat. Acum veți susține în turneul dumneavoastră în România mai multe conferințe, veți participa la dezbateri. S-a schimbat ceva de la momentul aceluia interviu?

S-a schimbat. În interviul dat Mihaelei Crăciun, pentru televiziune, în 2006 – era primul interviu pe care îl dădeam unui for cultural de mass media cu mare răspundere –, ea m-a întrebat cînd am să revin în România și am răspuns că aștept ca România să-mi devină mai indiferentă. Asta explica o anumită tensiune a mea, o anumită timiditate în relația cu țara, cu

amintirile mele, cu propria mea biografie. Ceea ce am văzut în ultimii ani, atît cît se poate vedea de la distanță asta, mi s-a părut încurajator. Viața culturală este intensă. Chiar și în viața politică – destul de agitată și burlescă, adesea – pare că devine mai vizibilă aspirația spre o coerență pozitivă, conformă noului statut al țării, ca membru în comunitatea europeană. Faptul că, la ultimele sondaje, partidele naționaliste au ieșit cumva din atenția electoratului este o încurajare.

Pînă la urmă, lucrurile se simplifică atunci cînd se ajunge la întrebarea dacă ai fost invitat sau nu. Acum am fost invitat și am și acceptat să vin.

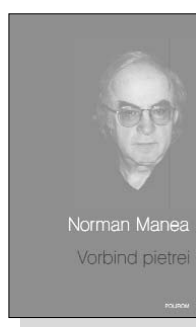
Ce vă încurajează mai degrabă să reveniți în țară: mediul literar românesc schimbat, din anul 2008, sau apariția unei noi generații de lectori pentru cărțile dumneavoastră?

Ambele; sînt legate. Din ceea ce văd în reviste, în planurile editoriale, chiar și din ecoul în străinătate al literaturii ro-

SERIA DE AUTOR „NORMAN MANEA”

Seria de autor de la Editura Polirom reprezintă primul pas editorial major pentru cunoașterea și difuzarea în România a întregii opere a scriitorului. Primele volume în seria Polirom vor fi lansate în prezența autorului:

- » *Întoarcerea huliganului*
- » *Înainte de despărțiri. Convorbire cu Saul Bellow*
- » *Sertarele exilului. Dialog cu Leon Volovici*
- » *Poemul Vorbind pietrei* (scris în limba română, după o vizită, în calitate de invitat de onoare, la Tîrgul de Carte de la Ierusalim, în 2003, textul apare însoțit de traduceri în zece limbi și ilustrații de Tudor Jebeleanu).

nt dacă asta îmi convine sau nu“

că este un interviu amplu, în care el și-a păstrat întreaga acuitate, umorul, opțiunile literare, interogațiile existențiale, felul în care vorbește despre transcendență, despre religie și despre... „plecare”. Textul a apărut și pe video, și ca transcriere. Subtitlul pe care el îl dorea este „Before I Go”, adică „Înainte de plecare”, „Înainte să dispar”. Un fel de ultimă confesiune. Mi s-a părut, și sper că și cititorilor li se va părea, tulburător acest dialog. Cred că este cu deosebire interesant pentru România. Bellow a avut o relație specială cu România, una dintre soțiile lui era o importantă matematiciană din familia Bagdazar, a fost prieten cu Eliade, s-a văzut la Paris cu Ionesco. Era foarte avizat asupra situației din Est, părinții săi plecaseră din Rusia în momentul revoluției, avea o bună cunoaștere a literaturii europene și chiar a Estului european. Sper că este un text care va incita și va stimula lectorul român.

Tot într-un interviu declarați că, în ciuda faimei dumneavoastră internațională dobândite după plecarea din țară, v-ați considerat și vă considerați un autor român. Ați mai adăugat însă atunci o nuanță, că v-ați putea prezenta și ca autor american de origine română, și poate că într-un timp apropiat chiar o veți face. Ce v-ar determina?

Mă prezint ca scriitor român pentru că sînt scriitor român. După părerea mea, clasificarea unui scriitor trebuie să focalizeze pe limbă, nu pe faptul că e catolic sau homosexual, negru sau mai știu eu ce. Este, în primul rînd, vorba de limbă, iar restul este problema lui personală, tematica, biografia lui ș.a.m.d. Deci sînt scriitor român întrucît continui să scriu literatură în limba română. Pe de altă parte, sînt în America deja de mulți ani, America este o țară a exilaților în care prezența minorităților și a minorităților lingvistice este de o diversitate extraordinară. Nu e deloc neobișnuit aici să spui că ești un scriitor american de limbă română. Eu consider însă că sînt scriitor român pentru că enclava mea – chiar și o carte a mea o denumeste drept *Casa melcului* – este limba pe care am luat-o cu mine precum melcul își ia casa cu el – acolo ființează interioritatea și creativitatea mea. Sigur că la un moment dat eziți – țara se tot îndepărtează și în mare măsură te-a îndepărtat – dacă nu e cazul ca domiciliul trecut în acte să devină, fie și parțial, un mod de a te identifica. Cred totuși că identitatea scriitorului este în fraza lui. Acolo își dă el măsura și acolo trebuie măsurat. Rămîn, cel puțin pentru această viață, scriitor român, indiferent dacă asta îmi convine sau nu, ori dacă asta convine altora sau nu.

Interviul a fost difuzat vineri, 14 martie, în cadrul emisiunii „Suplimentul de cultură”, de la Radio Iași.

Înregistrarea poate fi ascultată pe www.supliment.polirom.ro, secțiunea „Radio”.

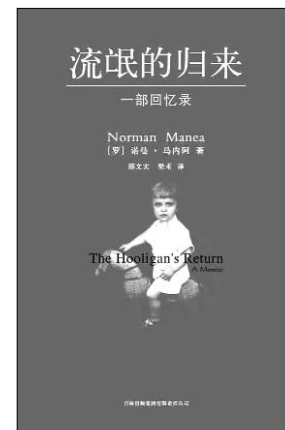

FOTO: Victor Ekenazy

ESTE O AVENTURĂ CU
TOTUL EXOTICĂ SĂ
TE ȘTII TRANSPORTAT
LINGVISTIC ÎN CHINA

Trei dintre cărțile dumneavoastră apar în limba chineză. Cum au ajuns la dumneavoastră editorii din China și ce așteptări aveți de la o piață atât de uriașă pînă la urmă?

A fost o uimitoare și plăcută surpriză. Un mare cărturar american de la Universitatea Berkley, cel mai important expert american în istoria și cultura Chinei, și soția sa, chinezoaică, au citit întimplător cărțile mele, s-au entuziasmat și au entuziasmat și niște literați și editori chinezi. Publicarea a întârziat oarecum din cauza negocierilor cu cenzura; am pus condiția să nu se taie sau modifice nimic din text, și strădanile editorului de a o îndeplini nu au fost ușoare. Aștept aceste apariții cu mare nerăbdare și curiozitate. Am primit copertile, care mi s-au părut superbissime. Este o aventură cu totul exotică să te știi transportat lingvistic în China, sînt deosebiri extraordinare de limbaj, chiar și în desemnarea culorilor. Mă bucur că volumele apar la o foarte bună editură din Shanghai. Audiența chineză este enormă și am înțeles că și audiența strict literară este foarte mare. Există o mare sete de contact literar cu exteriorul al unei generații tinere. Va fi o experiență neobișnuită și instructivă. Am dat deja zilele trecute două interviuri pentru mari ziare chinezești, îmi dau seama din întrebări cîte știu și cîte nu știu despre lumea noastră. Sînt și eu în așteptare, ca în fața unei păpuși exotice, la care nu știu cum să privești ca să-i sesizezi mesajul.

Ediția chineză a *Întoarcerii huliganului*

SECRETUL ADRIANEI

Adriana BABEȚI

Portocalia, o felie

Îi spun Portocalia pentru că la începutul lui martie, pe străzi, prin curți și parcuri toți portocalii erau înfloriți și pentru că mingițele erau atârinate de ramuri mi-au făcut viața ferice. Deși n-o să dau aici raportul ca la carte despre ce am făcut la Lisabona, câteva cuvinte tot o să spun, pentru că așa se cuvine. Deci ce căutam în Portugalia arhitectul-fotograf Vlad Eftenie, Vasile Popovici, eu și Robert Șerban? Nimic altceva decât să demonstrăm lumii, trei zile la rând, că România poate fi pe fază, măcar cultural, oriunde s-ar afla. Chiar asta s-a întâmplat la Institutul franco-portughez din Lisabona, o urieșenie de instituție din buricul urbei, care găzduiește și ICR-ul. Mare șansă, dar și mare imbold la ținut pasul cu vecinii, chestiune pe care mesagerii oficiali ai culturii noastre (în frunte cu Virgil Mihaiu și Anca Milu Vaideseanu) n-o scapă din vedere. Așa se face că *Festa da Francofonia '08* a fost inaugurată de Nathalie Joly cu un spectacol Maria Tănase, că au urmat în cavalcadă vernisajul expoziției de fotografii *Paris-București. Povestea a două orașe*, lansarea volumului care nemurește Banatul ca pe un Eldorado dintre granițe (scos de un grup timișorean în franțuzește taman la Florbana) și proiecția filmelor lui Florin Iepan cu subiect banatic. Am prezentat ce era de prezentat (Bazil, Vlad, Robert și eu), am discutat cu publicul, am făcut conversație cu ambasadori și scriitori, cu profesori universitari și cu intelectuali pentru care România e o țintă culturală. A fost mult? A fost puțin? Una peste alta, a fost bine.

Astea fiind spuse, să trec la Portocalia, țara de care m-am îndrăgostit fulgerător și pe viață. Luați ce ghid turistic vă e la îndemână, intrați pe net, faceți-vă câte concedii biruții la Sintra,

Cascais, Estoril, Porto, Coimbra, Santarem. O să-mi dați sau nu dreptate, puțin contează, fiindcă eu am decupat Portugalia mea, din care o să vă servesc doar două felii mici. Mi s-au părut foarte sățioase fiindcă m-au aruncat pe piscurile încrederii și speranței. Ori de câte ori mă gândesc la ele îmi spun că din întîlnirea lusitano-românească s-ar putea naște un fel de rai. Prima s-a petrecut la amiază, în fața cafenelei *A Brasileira*, iar a doua, seara târziu, într-un local cu *fado* din cartierul Alfama.

Deci *A Brasileira*: un fel de *Les deux Magots* sau *Cafe Central* a Lisabonei. Puzderie de lume înăuntru și afară, la mesele din stradă, soare, miros de portocali și Fernando Pessoa în mărime naturală. E turnat în bronz, așezat pe un scaun picior peste picior, cu pălăria pe cap și figura cam tristă. Nu-i turist să nu se fotografieze cu el, dar ce-am văzut marți, 11 martie, ora 12,15, a fost parcă altceva. Doi tineri și-au cocoțat copilul în brațele lui Fernando. Nimic neobișnuit pînă cînd i-am auzit spunînd *Raul Raul prinde-l pe neena de pălărie să nu cazi și hai rizi la tati. Și ce? Și nimic*. Doar că trioul e din Constanța, că se află într-un scurt concediu, că doamna are sora profesoară aici, măritată bine, după un master la Coimbra, că se simt ca acasă. Pe Raul și Fernando îi vedeți în fotografia de pe net, dar conversația noastră n-o puteți auzi. Cum nu auziți nici ce hard porno romănesc îi recită cu veselie un cîntăreț ambulant portughez-portughez lui Robert, imediat după episodul constănțean, pe aceeași terasă, cînd află că sîntem din patria lui Coștel (așa, cu ș). Evident că nu înțelege nimic din ce spune, evident că vrea să-i facă lui Robert o bucurie. I-o face, în companiment de chitară.

Romanul neliniștirii

Matei Vișniec a scris *Cafeneaua Pas-Parol* în perioada 1982-1983, dar romanul, mult timp „de sertar”, a fost publicat abia după zece ani. *Cafeneaua Pas-Parol* denunță comunismul,

dictatura și teroarea. Este o „carte a neliniștirii” – dacă ar fi să folosim expresia lui Fernando Pessoa –, un roman care anunță/pregătește teatrul de mai târziu al lui Matei Vișniec.

Cafeneaua Pas-Parol este un roman de factură kafkiană, în care terifiantul crește treptat, pentru a exploda în tablouri coșmariste. Personajele simulează realitatea și sînt în permanență chinuite de timp, un timp diabolic și angoasant: „Dincolo de ora trei îl chinuia îngrozitor timpul, se agita prin oraș, intra peste tot și vorbea cu toată lumea, presat de ceva fizic, ceva care-l strivea din spate. Ce să le spun, ce trebuie să le mai spun? se întreba, obsedant, Manase Hamburga. Cum să-i facă să înțeleagă? Cum să-i facă să simtă primejdia în același fel în care o simtea el? Pentru că despre primejdie era vorba, împotriva primejdiei pleda el, pentru abolirea primejdiei prin constituțizarea ei”.

La fel ca și în pădurea lui Zarathustra, în *Cafeneaua Pas-Parol* Dumnezeu a murit și, odată cu moartea lui, totul pare a fi permis. În acest moment, al morții lui Dumnezeu, apare spaima, acea spaimă kafkiană care sfîrșește printr-o confundare în angoasa absurdă. Dar în romanul lui Matei Vișniec nu este vorba doar despre „o conspirație lăuntrică” împotriva propriei tale persoane, ca în cazul lui Kafka, ci despre o frică ce vine mai mult din exterior, din lume, din realitatea haotică, „tulbură”: „În ultimul timp realitatea devenise pentru el un acvariu tulbur în care plutea de sus în jos, de la dreapta la stînga, uneori obosit, alteori amuzat. ... Interesul său în fața realității slăbise treptat și ajunsese la o formă extrem de rafinată: realitatea ajunsese ceva extrem de diluat, un joc de marionete, o mișcare pur mecanică”.

O lume în mare parte neverosimilă

Simulînd realitatea, mai mult decît o trăiesc, personajele lui Vișniec încearcă să supraviețuiască într-o lume plină de semne, de simboluri, care anunță nenorocirea, fiind într-o continuă așteptare,

la fel ca și protagoniștii lui Beckett din *En attendant Godot*. Această așteptare, plină de „tăceri”, nu are un final fericit, căci cel așteptat nu mai vine. Lumea este într-o continuă metamorfozare, iar dacă „cunoașterea amină raul”, acesta este pentru scurt timp, căci spaima revine de fiecare dată: „Mă plimb cîte două, trei zile în șir. Închid ochii și-mi număr pașii. Încerc să-mi golesc creierul de conținut și să-mi conserv o singură idee: aceea că trebuie să rezist. Proiectez asupra mea un tir puternic de autosugestii. Mă mențin. Mă refac din mers. Dorm în timpul plimbării. Încerc să evadez din realitate gîndindu-mă la fel de fel de lucruri. Cînt. Murmur fel de fel de rime și mă joc în gînd cu impresiile auditive. Uneori am sentimentul că o pot duce așa la infinit”. *Cafeneaua Pas-Parol* vorbește despre lupta intelectualului în regimul totalitar, despre încercarea disperată de a face față raului prin artă, de a da o replică inumanului prin roman, care, așa cum spunea Albert Camus în *Omul revoltat*, „se naște în același timp cu spiritul de revoltă și traduce, pe plan estetic, aceeași ambiție”.

Lăsîndu-se condus de cele mai multe ori pe piste false, cititorul poate cădea ușor pradă textului, eșuînd în încercarea sa de a desluși secretele romanului și rămînînd doar la nivelul unor repere istorice ușor identificabile. Lumea pe care o clădește Matei Vișniec este în mare parte neverosimilă, firescul este înlocuit de nefiresc și de absurd. Personajele, care „dorm în timpul plimbării”, sînt atrase

parcă de o forță necunoscută și inaccesibilă, o forță care-i strivește, dar spre care înaintează orbește, fără oprire. Este poate cea fascinantă a raului despre care vorbește Dostoevski în romanele sale, sau Thomas Mann în *Doctor Faustus*.

Semnele din romanul lui Vișniec atrag atenția tocmai asupra acestui rău, care pîndește personajele din orice colț, precum diavolul în *Falsificatorii de bani*, de André Gide. *Cafeneaua Pas-Parol* este un roman halucinant, parabolic, vizionar, fantasmatic, straniu, un roman al disperării și al neliniștirii.

Matei Vișniec, *Cafeneaua Pas-Parol*, colecția „Proza”, Editura Cartea Românească, 2008, 34,95 lei

IAN MCEWAN » ISPĂȘIRE

Despre vinovăție

Ispășire este unul dintre cele mai bune romane ale lui Ian McEwan, fiind nominalizat în anul 2001 la Booker Prize, premiu pe care scriitorul l-a obținut deja cu *Amsterdam*. *Ispășire* este un roman al realismului psihologic, făcînd trimitere la numeroase scrieri ale unor scriitori precum Jane Austen, Henry James, dar, în mod special, Shakespeare. Romanul lui McEwan a fost ecranizat în 2007, în regia lui Joe Wright, iar filmul, *Atonement*, a

primit cele mai importante distincții din cinematografie.

Acțiunea romanului începe cu o reuniune de familie, într-o casă din Anglia, de tipul celor din filmele lui James Ivory. Micuța Briony, o adolescentă pasionată de literatură, scrie o piesă de teatru în întîmpinarea fratelui său, Leon: „Ici datătoare de fiori, colo disperat de tristă, piesa depăna o poveste de suflet, al cărei mesaj, expus într-un prolog rimat, era că iubirea neconstruită pe o temelie de bun-simț este sortită pieirii. Pasiunea nesăbuită a eroinei, Arabella, pentru un

Am aruncat Suplimentul de cultură în aer!

SUPLIMENTUL DE CULTURĂ SE AUDE LA

în fiecare vineri, de la 21.10

Cu George Onofrei și Anca Baraboi

TREI RĂSPUNSURI DE LA MATEI VIȘNIEC

În România, teatrul era pentru mine o formă de „denunțare” a prostiei

Cafeneua Pas-Parol a apărut în cea de-a doua ediție la Cartea Românească. Spre ce fel de public se îndreaptă acum această carte „de sertar”, scrisă într-o perioadă de cenzură, și publicată pentru prima oară abia după zece ani?

Acest roman se adresează oricărui public doritor să se lase... surprins din punct de vedere literar (de un stil, de o temă, de un univers, de un subiect istoric). În orice caz, în momentul în care am scris această carte, în iarna anului 1983, nu mă gândeam nici cum să fac ca să „ocolesc» cenzura și nici nu-mi făceam mari iluzii privind șansa de a-l publica. L-am scris în primul rînd dintr-o nevoie interioară, pentru că voiam să mă confrunt cu acest gen literar și pentru că aveam o frumoasă poveste de povestit (care își trăgea sursele din universul fabulos al unei lumi din care Bucovina a făcut parte, acea lume de margine de imperiu unde frontiera dintre ficțiune și realitate este mai fragilă decît în alte zone geografice).

„Romanul se naște în același timp cu spiritul de revoltă și traduce, pe plan estetic, aceeași ambiție”, scrie Camus în Omul revoltat. Trecerea lui Matei Vișniec de la poezie la roman se datorează poate tocmai acestui „spirit de revoltă”?

Revolta mea, în 1983, cînd am scris acest roman, a fost mult mai banală. Îmi amintesc de naveta pe care o făceam ca profesor de istorie și geografie în comuna Dorobanțu-Plătărești. Plecam cu noaptea în cap din Drumul Taberei, chiar de la capătul autobuzului 368, luam un metrou de la Stația Eroilor pînă la Uzinele 23 August, de acolo luam trenul în direcția Oltenița, iar din comuna Plătărești mai aveam 4 km pînă la școala din Dorobanțu pe care îi făceam pe bicicletă. Începusem al treilea an de „stagiu” ca profesor și toată lumea îmi spunea „mai rezistă pînă ce îți dai definitivatul, după

aceea vei putea să cauți un post la București, lucrurile se vor aranja...”. Bruce m-a înspăimîntat atunci cuvîntul „definitivat”. În ce să-mi dau definitivatul? Ca să devin „definitiv” un fel de sclav al mizeriei și al rutinei? M-am răzvrătit atunci în felul meu, am spus „la revedere” învățămîntului, m-am dus la Rădăuți la părinții mei și am scris acest roman în trei luni. A fost o „fugă” salvatoare, purificatoare. Mai fugisem o dată, la 16 ani, de la Rădăuți la București. În 1983 aveam 27 de ani și am fugit de la București la Rădăuți. Iar în 1987 am „fugit” de la București la Paris. Ar trebui, probabil, să mai scriu un roman pe tema „fugii”.

Pentru scriitorii hispanoamericani, romanul este un instrument de denunțare a violenței dictatoriale. Credeți că, în acest sens, al condamnării dictaturii, teatrul oferă mai multe posibilități?

În România, în perioada cînd eram student și tînr autor, teatrul nu era pentru mine altceva decît o formă extraordinară de „denunțare” a prostiei, a imbecilității, a spălării creierelor, a regimului totalitar și chiar a lașității din sufletul nostru. Școala care m-a format ca dramaturg a fost în primul rînd cea

a marilor actori, care erau capabili, pe scenă, să-și asume o libertate enormă. Actorii precum Ștefan Iordache, Ion Caramitru, Valeria Seciu, Virgil Ogășanu, Marin Moraru, Gheorghe Dinică, George Constantin... au avut un rol enorm în viața mea.

Pagini realizate de Bogdan Romaniuc

conte străin depravat este pedepsită prin ghinionul de a se îmbolnăvi de holeră tocmai cînd evadează impetuos, cu alesul ei, într-un oraș de pe malul mării”.

În aceeași zi, căci totul, la începutul romanului se petrece în aceeași zi, ca în cărțile Virginiei Woolf, Briony îl surprinde pe grădinarul Robbie împreună cu sora sa mai mare, Cecilia, despre care crede că se află în pericol și pe care dorește să o salveze. Imaginația o ajută pe adolescentă

să interpreteze greșit respectiva scenă. Grădinarul va fi pedepsit cu închisoarea pentru o faptă pe care nu a comis-o. De aici toată drama. Mai tîrziu, în timpul războiului, Briony ajunge infirmieră pe front, întîlnindu-l pe Robbie. Briony va încerca toată viața să-și repare greșala pe care a făcut-o, plătind în mai multe feluri pentru fapta sa. Astfel, romanul *Ispășire* devine un interesant „studiu despre culpabilitate”.

Cartea lui Ian McEwan vorbește

și despre rolul scriitorului, despre locul său în lume, despre felul în care acesta le poate face rău celor din jur prin gîndirea sa, prin scrierile sale, prin maniera în care caută și înțelege adevărul. Dar *Ispășire* este și un roman istoric, descriind Blitzkrieg-ul din anul 1940 și lupta londonezilor.

Traducere din limba engleză și note de Virgil Stanciu, colecția „Biblioteca Polirom”, Editura Polirom, 2008, 32.95 lei

Ziua HERBERT VON KARAJAN

la

RADIO ROMANIA MUZICAL

5 aprilie 2008

100 de ani de la nașterea unuia dintre cei mai mari dirijori ai secolului XX

Suplimentul
CULTURA
CULTURAL
SAPTESERI
arhitectura
ROMPRES PORT.ro

97,6 și 104,8 FM
on line muzical.srr.ro
satelit

Radio România Muzical
Classic, Jazz & more

Centrul Național al Dansului al Dansei Contemporane din România

19-21 Sala Rondă, Sitoulul 2, ora 19.00
Autoportret cu labirint - Spectacol de Răzvan Mazilu
Instalația „Autoportret cu labirint” este deschisă publicului în data de 20 și 22 martie între orele 19.00 - 22.00

20 Sala Rondă, oraș 4, ora 19.00
Venimaj de fotografie Expuz: Mihaela Marin, Egged Ufo Zoltan, Harris Wallman
Expoziția este deschisă publicului în perioada 20 - 31 martie, între orele 16.00 - 21.00

23 Sala Rondă, ora 20.00
Concert Vlaicu Golcea, Marta Hristea și Jazz e-Scape

26 Sala Rondă, ora 19.00
Miercuria Jezei
de Maria Bănuț și Ileana Galin
Sala Rondă, ora 19.00

27 Sala Rondă, ora 19.00
Insula Regia: Florin Vidamski
Coregrafia: Fatma Mohamed

28 Sala Rondă, ora 19.00
Solo on - Ima
Poem coregrafic de Vava Ștefănescu

29 Sala Rondă, ora 19.00
Eu, în versiune Crossroads of Illusions
Direcția artistică: Alexandra Pirci
Coregrafia: Adrian Stoian

30 Sala Rondă, ora 19.00
Orașul care nu există
Rozalb de Mura vs Răzvan Mazilu

Rezervări de locuri până vineri, între orele 10.00 - 16.00 la tel. +4021 318 86 76 / 67460 999 42 sau la adresa e-mail rezervari@ccn.ro

„La zid”
expoziție Dan Perjovschi

„Magnitio - speculații pe marginea frigiderului” instalație Catalina Coșoiu

Organizator: Radio România Cultural

Coproducător: TVR

Partener: TEATRUL ODEON

Gala premiilor Radio România Cultural
Ediția a VIII-a

24 martie, ora 19, Teatrul Odeon

Prezintă: Iliina Goia și Victor Rebengiu

Invitați: Trio Contraste
Monica Petrică și Răzvan Mazilu

Regia: Attila Vizauer

Sponsor principal: DILEMA

Partener media: SAPTESERI, CULTURA

Sponsor: LitterNet.ro, Book Review

advertising & media, CULTURA, HD

ROCKIN' BY MYSELF
Dumitru UNGUREANU

Restul e zgomot. Ascultând secolul XX

Lita

Când am văzut-o întâia dată pe Lita, a fost un șoc. Nu doar pentru că mergea pe bicicletă; femei care pedaleau fudule mai știam. Nici pentru că era blondă, cu părul ca petalele de floarea soarelui, cu ochii de culoarea murei coapte și pielea rumenită ca piinea scoasă de pe vatră. A fost un șoc pentru că am întâlnit-o în poarta casei părintești, tocmai ieșisem să mă duc nu știu unde. M-am oprit și-am început să flier admirativ: asemenea minijupă purta și-o profesoară pasageră prin școala noastră generală; dar asemenea picioare bine proporționate nu crescuseră în satul nostru! (S-au născut în acel an, 1969, și s-au dezvoltat peste vreo 16 sau 18!) Lita era absolventă de școală medie, cum încă se spunea, repartizată la noi la dispensar, nu am reținut ce: asistentă, moașă, doctoriță? N-a stat mult. Curînd s-a măritat și-a luat drumul orașului, unde se simțea, bănuiesc, în elementul ei natural. Zimbetul cu care a răspuns șierului meu puștesc mi-a răsarit deseori în amintire, colorînd clipe anoste...

Lita Ford m-a cucerit – e nevoie s-o spun? – prin coincidența de prenume. Habar n-am cînd am auzit prima dată de ea. Nu mi-a rămas în minte prestația din trupa Runaways, alături de Joan Jett. Nici primele două discuri n-au găsit în discoteca personală raftul favoritelor. Iar cînd explozia din 1988 – cu *Kiss Me Deadly*, *Close My Eyes Forever* și alte hituri numite în presa de specialitate light-heavy-metal – a băgat și-n urechile mele schijele advertinsingului, am zis un scurt „shut up!” Comercializarea genului mi s-a părut cumva jignitoare pentru pretențiile noastre de rockeri sau punkeri bazați. Lita era imaginea a tot ce putea să atragă ochiul amețit al consumatorului heavy: blondă, sexy, chitaristă, țoale rupte, rochii strîmte și plesnite pe la coapse... Mi-a plăcut, desigur, cum să zic nu? Da, dar „muzicalmente” nu i-am depistat valoarea competitivă. Șablonul era strident, lecția bine învățată, gestică fără greșală. Atitudinea de divă heavy-metal mă cuce-re și mă irita în egală măsură: aș fi vrut să fiu doar eu „beneficiarul” generozității ei erotice? Deh, ce nu gîndește gîndul alcoolizat!

Am avut ocazia și n-am ezitat să cumpăr – printre primele mele CD-uri, care costau atunci o sumă deloc neglijabilă – *Stiletto* (1990), cu fotografia atât de senzuală și... stilită în felul ei, și *Dangerous Curves* (1991), despre care nu cred că-i nevoie să desenez imaginile booklet-ului. Erotismul este „vina”

atribuită rockeriței care a optat să lucreze ca vânzătoare de parfumuri, instructoare de fitness ori coafeză, cînd n-a avut încotro. Senzualitatea pusă în evidență conform tiparului a jucat în defavoarea celei care n-a fost, totuși, o simplă figurantă manipulată după cum dictează interesele showbiz-ului nemilos. Pentru că, la rece vorbind, piesele cu care n-a rupt piața saturată de alternative, grunge, hip-hop etc. sînt suficient de expresive să nu fie urmă de îndoială asupra valorii lor. Nu face Lita vreo figură unicat, nu reinventează soloul de chitară, nici nu scrie texte să închidă gura papușilor! Dar are, indiscutabil, acel *feeling* propriu artiștilor devotați genului în care performează; are, și transmite, energia pozitivă ce încarcă ființa ascultătorului cu senzația că este „în”, și nu „out”...

Ascultați *Bad Love*, *Lisa*, *Hungry*, *Cherry Red* sau de pe albumul *Black* (1994) chiar piesa titlu. Producătorul, de conveniență cu casa de discuri, poate face un „produs” comercial. (Originalitatea nu-i rezervată decât „monștrilor sacri”!) Dar nici un producător nu scoate dintr-o piesă rock ceea ce artistul nu-i dă: trepidăția singelui ce pulsează cu peste 120 bpm! Lita Ford n-a făcut sta-dioane pline, n-a ajuns *big star*. Constrînsă de „modă”, obligată de împrejurări, ea a reușit doar să nu-și prostitueze talentul.

Nu-i puțin.

SCRISOARE PENTRU MELOMANI

„Muzica nu trebuie înțeleasă, ea trebuie ascultată” (Hermann Scherchen)

Victor ESKENASY, Radio Europa Liberă, Praga

În ultima sută de ani, muzica a însoțit, și însoțește în continuare, atunci cînd nu se transformă chiar într-un vehicul al ei, politica. Recenta vizită a Filarmonicii new-yorkeze în capitala Coreei de Nord a demonstrat-o o dată în plus. Repertoriul ales, culminînd cu *Din lumea nouă*, ultima simfonie a lui Dvorak, a transmis premeditat un mesaj mai mult decît subliminal milioanei de oameni care au putut vedea și altceva la televizor, decît faimoasele exerciții gimnaste demonstrînd controlul asupra corpului și minții,

supunerea și cultul față de putere proprii tuturor dictaturilor. Reportajele televiziunilor care au însoțit muzicienii și au precedat concertul au transmis, pe de altă parte, lumii întregi imaginea unei țări încremenite în dictatură. Pe tema relației dintre muzică și expresia politică a dezvoltării civilizației umane în secolul XX, am citit o carte recentă de o erudiție și un echilibru absolut remarcabile. Cartea se intitulează *Restul e zgomot* și este scrisă de Alex Ross, critic muzical al publicației „The New Yorker”.*

Restul e tăcere..., replica lui Hamlet, explică parțial titlul lui Alex Ross care observă în introducerea cărții că muzica clasică a secolului al XX-lea le sumă multora ca o acumulare de zgomote, „o artă în mare măsură neînblînzită, o artă experimentală neasimilată”. Dacă picturile abstracte ale unui Jackson Pollock sau cele experimentale ale unui David Lynch au căpatat notorietate publică, sînt obiect de studiu în liceu, „echivalentul lor în muzică trimite încă flori de neliniște printre obișnuiții sălilor de concert și are puțin impact perceptibil în lumea exterioară”. Muzica clasică este ca stereotip aceea a unei lumi moarte, un repertoriu ce începe cu Bach și se termină cu Mahler și Puccini. Dar, spune Ross, compozitorii și sunetele ce par aliene la prima vedere au infiltrat în realitate fiecare aspect al existenței moderne. Iar cartea sa trece în revistă nu numai artiștii, dar și „oamenii politici, dictatorii, mili-onarii și organizațiile care au încercat să controleze ce muzică se scrie, intellec-tualii care au încercat să-i judece stilul, scriitorii, pictorii, dansatorii și oamenii de film care au întovărășii muzica pe că-ile ei singuratic de explorare... tehnolo-giile ce au schimbat felul de a fi făcută și ascultată, revoluțiile, războaiele fier-bini și reci, valurile de emigrație și transformările sociale profunde care au remodelat peisajul în care compozitorii au lucrat”. O întreprindere ambițioasă, al cărei rezultat este o admirabilă și in-terdependentă istorie a muzicii și so-cietății în secolul XX.

Alex Ross observă că relația dintre „marșul istoriei” și muzica în sine conti-nuă să fie un subiect de dezbatere a-prinsă și că dincolo de pretenția unora că muzica este un limbaj autosuficient, secolul trecut, hiperpolitizat, a mlăturat mereu orice barieră între muzică și evoluția societății. Exemplele sale: Bar-tok și-a scris cvartetele inspirate de în-

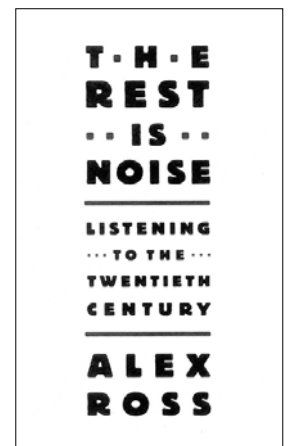
registrările de teren ale muzicii popula-re transilvănene, Șostakoviici, simfonia a 7-a, pe fundalul bombardamentelor germane asupra Leningradului, John A-dams a ales ca personaje ale operi sale pe Richard Nixon și Mao. „Sensul mu-zicii este vag, mutant și, în ultimă instan-ță, profund personal. Și chiar dacă isto-ria nu ne poate spune niciodată exact ce sens are muzica, muzica ne poate spune ceva despre istorie.” Cartea lui, pledează Ross, „este secolul XX auzit prin muzica sa”.

Dincolo de aceste precizări, cartea dedicată celor care „resimt o curiozitate efemeră față de acest enigmatic pande-moniu la periferia culturii” oferă o cum nu se poate mai clară istorie adnotată a demonilor secolului trecut. Și, se poate spune, și a transmutării lor la începutul acestui veac.

Printre cele mai pasionante sînt pa-ginile consacrate compozitorilor în epoca războiului rece, azi un fragment al istoriei încă recente, adesea răstălmăcită, discutată de pe poziții partizane, văzută ca un bloc de gheață etans. Nu pot decît să recomand cartea lui Alex Ross acelora ce vor să înțeleagă mai bine epoca și prea adesea uitatele ei variații climatice. O epocă începută cu două reuniuni o-puse. Una a fost cea faimoasă *Confere-nță culturală și științifică pentru pacea lumii*, de la hotelul Waldorf-Astoria din New York în martie 1949, la care se dădea citire discursului stalinist impus lui Șostakoviici, condamîndu-l pe Stra-vinsky, ca trădător al Rusiei, alături moderniştilor reacționari. Emblematic și mai puțin știut, compozitorul se du-cea să asculte, în noaptea de după în-cheierea conferinței, concertul cvarte-tului Juilliard, la care se cîntau primul, al patrulea și al șaselea cvartet de Bartok, din categoria celor „formaliste”, „reac-ționare”. Șostakoviici îi felicită pe inter-preți și „ieșea apoi tăcut din sală alune-

cînd în noapte”. Cea de-a doua reuniune avea loc un an mai tîrziu, în iunie 1950, la Berlin. *Congresul pentru libertatea cul-turii* adopta un manifest spunînd că „li-bertatea intelectuală este unul din dreptu-rile inalienabile ale omului... definită, întii și înainte de toate, prin dreptul pe care îl posedă de a avea și de a-și expri-ma propriile opinii și în special opinii care diferă de cele ale conducătorilor săi. Privat de dreptul de a spune «nu», omul devine un sclav”. Era începutul unui război psihologic ce avea să dureze decenii. Iar congresul avea loc în sala *Titania*, unde Filarmonica din Berlin in-țona cu acel prilej, la fel de emblematic, uvertura *Egmont* de Beethoven...

* Alex Ross, *The Rest Is Noise. Listening to the Twentieth Century*, Farrar, Strauss and Giroux, New York, 2007.

Loretta Lux: „Am studiat pictura. Încă mi-e dragă, dar mi-am dat seama că aspectele ei strict «fizice» nu mi se potrivesc. Nu-mi place să lucrez în acest mediu... dezordonat. Prefer să lucrez «curat», cu un computer“.

Copilărie în haine vintage

Am fugit întotdeauna de fotografii, de obsesia tuturor părinților de a-și immortaliza odrasla la mare, la munte, la premierea de sfârșit de an, când trebuie să stai frumos și să surzi către cameră, chiar dacă nu e zîmbetul tău, chiar dacă ai prefera să o zbughești la joacă.

Singurele care mi plac sînt cîteva fotografii făcute înainte de a împlini un an, cînd nu știam „să pozez” și nu-mi păsa cine mă privește – îmbrucată, gata de plîns, fericită că izbutesc să fac primii pași sau chinându-mă să mînuiesc o linguriță într-un bol cu flori pictate.

Dacă aș mai avea vîrsta de care mi-e aitit de dor însă, aș sta cuminte-cumînțică să mă fotografiez Loretta Lux. Pentru că aș ști că nu sînt eu obiectul obsesiei, că mă va decupa atent și mă va transforma într-un fel de Alice din Țara Minunilor, poind la un borcan cu dulceață de portocale.

Lucrările Lorettei Lux sînt, de fapt, „portrete imaginare care ilustrează ideea Copilărie. Copilăria a fost deseori ideali-

zată drept Grădina pierdută a Raiului în care nu ne mai putem nicicînd întoarce. Sîntem veșnic excluși din această lumea a nepăsării, a inocenței. Dar tîrîmul imaginar nu este altceva decît o proiecție a ideilor și preocupărilor adulte în imagine, o expresie a propriilor noastre doruri. Fotografiind copiii singuri, desprinși de orice context social, le permit să existe independent... Explorez, astfel, legătura indisolubilă dintre sine și lume”, povestea Loretta într-un interviu pentru „Pluk”.

Modelele ei nu par să aibă vîrstă și nici nu trăiesc în universuri cunoscute. De o frumusețe nepămînteană, cu bucle angelice sau codițe strîns împletite, cu picioarele goale sau pantofi de lac, tac, privesc, împraștie bile colorate pe o podea de lemn, visează, se încrunță, desenează, așteaptă sau își poartă la piept ursulețul de pluș. Uneori copilărie, alteori maturitate deformată, stranie, cumva erotică. Sentimente în Photoshop. Aer de tablou.

Subiecții ei sînt, toți, copii ai prietenilor

„Am studiat pictura. Încă mi-e dragă, dar mi-am dat seama că aspectele ei strict «fizice» nu mi se potrivesc. Nu-mi place să lucrez în acest mediu... dezordonat. Prefer să lucrez «curat», cu un computer”, mărturisește artista. De altfel, pictura continuă să o influențeze prin operele unor Agnolo Bronzino, Diego Velázquez,

DISPLAY

Diana SOARE

Francisco de Goya sau Philipp Otto Runge.

Știe cum va arăta o lucrare înainte chiar să înceapă. Preferă să dețină permanent controlul, are reguli stricte de la care nu se abate. Subiecții ei sînt, toți, copii ai prietenilor, au între 2 și 9 ani, iar Loretta îi îmbracă în haine vintage din anii '70. Pe unele le scoate chiar din dulapuri, acolo unde stau puse la păstrare de ve vremea copilăriei ei. „Nu le dau niciodată voie să-și poarte propriile haine”, spune ea. Tocmai pentru că ei nu sînt ei. „Li poți, firește, recunoaște, dar nu este înfățișarea lor... îi folosesc ca metafore ale inocenței și paradisului pierdut.”

Lucrarea ei preferată este *The Waiting Girl*. „O fotografie despre timp și eternitate. Fetița și pisica ei sînt încremenite în timp. Pentru mine, ele stau pe canapea și cu cum ar aștepta vespnicia. Modelul se numește Dorothea și este fiica unor prieteni. Am lucrat cu ea de nenumărate ori, încă de cînd avea numai doi ani. Are un soi de aer aristocratic de genul celui pe care îl găsești în tablourile lui Velázquez.”

O fetiță pe o canapea, așteptînd un timp care a trecut demult. Și care nu se mai întoarce niciodată.

LORETTA LUX

Loretta Lux (n. 1969) s-a născut în Dresda, în Germania. În prezent, locuiește și lucrează în Monaco. A absolvit Academia de Arte Vizuale din München și a expus prima dată la Galeria Yossi Milo din New York, în 2004. În 2005, a primit Premiul Infinity din partea Centrului Internațional de Fotografie. A avut expoziții solo la Fotomuseum Den Haag (Olanda) și la ediția a VI-a a Bienalei de Fotografie de la Moscova. Lucrările ei au fost incluse în expoziții colective la Guggenheim Museum, San Francisco Museum of Modern Art, Los Angeles Museum of Contemporary Art, Los Angeles County Museum of Art, Art Institute of Chicago, Israel Museum (Ierusalim), Reina Sofia (Madrid) și Musée de l'Élysée (Lausanne)

VOI N-AȚI ÎNTREBAT fără zahăr VĂ RĂSPUNDE

BOBI

Samit, bădie!

De cîteva zile încoace, Dorohoiul e într-o fierbere mornită. Parcă toată lumea merge chită pe un scop de interes general, dar nimeni nu crîcnește. În aer plutește un consens pe care nu-l mai întîlneai decît la muncitorii de la *Porțelanul*, pe vremea cînd furau împreună mai bine de jumate din producție, de ajunsese să ne montăm modelul Nereida în loc de vas WC.

Acum se întîmplă același lucru cu vazele lui Nemțoi.

Eu nu ajung extraordinar de des pe-acasă, dar m-a împins naiba taman acum, în mijlocul acestui imens exercițiu de logistică și autoritate din partea Consiliului Local. Doi gardieni publici m-au oprit în fața unei baricade rutiere. Mi-au zis că nu pot accede cu mașina în urbe, din motive de securitate. L-am interpelat pe cel care părea mai inteligent. Mi-a răspuns, cu cuvintele lui, că orașul se pregătește de samit...

Trăi-ț-ar familia matală, dar ce legătură are NATO cu noi? Cu ce ne afectează pe noi venirea la București a mahărilor astora? Dar mișlișanul comunist se arată destul de străin de cauză în ce privește capitala și samitul cu chistoale și bombe atomice. Era, se vede treaba, instruit pentru un eveniment distinct. L-am luat ușor, i-am zis că face o treabă bună și că populația se simte mai în siguranță cu el pe străzi. Că,

după părerea mea, ar trebui să ajungă inspector-șef în cel mai scurt timp. L-am făcut să se umfle în pene și să-și dea drumul la papagal.

Am aflat astfel că primarul orașului Cholet, însoțit de secretară și de cinci consilieri, vin în vizită la noi. Probabil că e sezonul reducerilor la Air France. Bine, să vină, că nu beau din banii mei. Dar, vezi matală, o asemenea delegație, caimacul Choletului, nu poate fi primită decît cu procedurile standard ale unui samit, și ce exemplu mai bun decît ăsta a lui Nato?

Prin urmare s-au închis circulației toate străzile, pentru a se asigura integritatea mașinilor franțuzilor. Toate capacele de canal au fost sigilate, ca nu cumva vreun terorist să iasă din canalizare, murdar de rahat, și să arunce cu pietre în monsieur Charle.

Toți cîinii comunitari au primit cîte 5 kile de mîncare, ca să li se tăbăcescă burțile și să nu mai poată merge vreo patru zile. Un ciine care nu merge nu mușcă. Mai ales că s-ar putea să afle Brigitte Bardot despre viața lor de buzuz.

Una peste alta, nu am putut trece de baricadă. M-am întors de unde am plecat, mîndru că orașul meu natal este capabil de o asemenea mobilizare. Nu am putut lua zacuscă, dar nu e capăt de lume. E samit, bădie, tre să facem sacrificii.

Suplimentul DE CULTURĂ

Marcă înregistrată – Editura Polirom și „Ziarul de Iași”. Proiect realizat de Editura Polirom în colaborare cu „Ziarul de Iași”. Suplimentul se distribuie gratuit împreună cu „Ziarul de Iași”.

Adresă: Iași, B-dul Carol I, nr. 4, etaj 3. CP 266, tel. 0232/ 214.100, 0232/ 214.111, fax: 0232/ 214.111

Colegiul editorial: Emilia Chiscop, Florin Lăzărescu, Lucian Dan Teodorovici (senior editor)

Redactor șef: George Onofrei

Redactor șef adjunc: Anca Baraboi

Secretar general de redacție: Florin Iorga

Rubrici permanente:

Adriana Babeți, Bobi și Bobo (Fără zahăr), Emil Brumaru, Ruxandra Ceseranu, Emilia Chiscop, Madalina Cocea, Daniel Cristea-Enache, Radu Pavel Gheo, Casiana Ioniță, Florin Lăzărescu, Diana Soare, Lucian Dan Teodorovici, Luiza Vasiliu, Constantin Vica.

Carte: Doris Mirosescu, C. Rogozanu, Bogdan-Alexandru Stănescu.

Muzică: Victor Eskenasy, Dumitru Ungureanu.

Film: Iulia Blaga. Teatru: Mihaela Michaelov. Arte vizuale: Matei Bejenaru, Marius Babias.

Caricatură: Lucian Amarii (Jup).

Grăfică: Ion Barbu. TV: Alex Savutescu.

Ediția de Iași: Andreea Archip

Publicitate: Oana Asaftei, tel. 0232/ 252294

Distribuție / Abonamente: Mihai Sărbu, tel. 0232/ 271333. Media Distribution S.R.L., tel. 0232/ 216112

„Suplimentul de cultură” este înscris în Catalogul presei interne la poziția 2378. Pentru abonamente vă puteți adresa oricărui Agențiu Rodipet din țară sau oricărui oficiu poștal. Citiții din străinătate se pot abona la adresa: export@rodipet.ro.

Tarif de abonament: 18 lei (180.000) pentru 3 luni; 36 lei (360.000) pentru 6 luni; 69 lei (690.000) pentru 12 luni

Tipar: Print Multicolor

Responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului îl aparține autorului și „Suplimentul de cultură” utilizează fluxurile de știri NewsIn » Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază

Luiza Vasiliu: „Au trecut 64 de ani de când avionul pilotat de Saint-Exupéry s-a prăbușit pe undeva prin Mediterana. Au circulat o sumedenie de legende legate de moartea scriitorului: ba că s-ar fi sinucis, ba că ar fi aterizat, asemenea pilotului din *Micul prinț*, pe o planetă necunoscută”.

ENȚICLOPEDIA
ENCARTA
Luiza VASILIU

Invențiile mărturisirii

La începutul săptămânii, o întrebare a zguduit paginile culturale ale câtorva publicații din Franța și Germania: să se fi elucidat, în sfârșit, misterul morții lui Saint-Exupéry?

Într-o carte apărută de curând, un jurnalist și un scafandru cercetează cazul dispariției scriitorului francez și par chiar să-l fi rezolvat. Au trecut 64 de ani de când avionul pilotat de Exupéry (un *Lockheed P-38 Lightning* – avioanele au, uneori, niște nume foarte frumoase) s-a prăbușit pe undeva prin Mediterana. Multă vreme, au circulat o sumedenie de legende legate de moartea scriitorului: ba că s-ar fi sinucis, ba că ar fi aterizat, asemenea pilotului din *Micul prinț*, pe o planetă necunoscută (nu știu ce ne-ar face să credem că nu e așa). Adevărul însă, după spusele celor doi amintii mai sus, e mult mai banal: *Lockheed*-ul (pe care scriitorului i s-a permis să-l piloteze datorită celebrității lui) a fost doborât de un avion german, mai exact de un *Messerschmitt 109*. Horst Rippert, fost pilot al *Luftwaffe*, a recunoscut recent că el se afla la bordul *Messerschmitt*-ului, pe 31 iulie 1944 –

„Puteți să vă opriți din căutat. Eu am doborât avionul lui Saint-Exupéry”. Confesiunile tardive au avut întotdeauna ceva emoționant, dar mărturisirea lui Rippert, a unui om care și-a ucis, fără să știe, unul din scriitorii favoriți, e și mai și. Germanul spune că a trăit toată viața cu vina de a fi provocat moartea lui Saint-Exupéry, ale cărui texte le citea în școală și pe care îl admirau mulți piloți de pe vremea aceea (cărțile francezului, pare-se, i-au făcut pe mulți tineri să aleagă o carieră în aviație). „Ar fi fost cu neputință să știu că în avionul ăla se afla Exupéry. Am sperat și continuu să sper că nu era el”, zice Rippert. Istoricii speră, în schimb, închiderea cazului, deși au dubii referitoare la autenticitatea mărturisirii veteranelor. Dar mă întreb: ce motive ar avea să inventeze o asemenea poveste un fost aviator neamț cu o bunică evreică, reconvertit apoi la jurnalism sportiv, frate al proaspătului decedat Ivan Rebhoff (pe numele lui adevărat Rolf Rippert), celebru cîntăreț care a vîndut vreo 10 milioane de discuri și care, putînd să urce peste patru octave și avînd înfățișarea unui rus, a fost adoptat de mai multe coruri de cazaci?

Linia verde, subțire

FILM

Iulia BLAGA

Un om e descoperit în ploaie, fugind ca un nebun, fără acte. Polițiștii îl iau la secție, o clădire în mijlocul întunericii, unde picură prin toate crăpăturile, pe mese, în crăticioare, pe jos. Omul (Gérard Depardieu) spune că e scriitor, că-l cheamă Onoff (on/off). Comisarul (Roman Polanski) vine și el la un moment dat, iar ceea ce începe e o discuție amicală transformată pînă la urmă în interogatoriu violent.

Comisarul e un mare fan al lui Onoff, dar Onoff nu recunoaște un pasaj pe care acesta îl citează cu venerație. Este el Onoff? Acest joc de-a șoarecele și pisica în atmosfera udă, kafkiană, dungată de fulgere și alternări de forțe durează o noapte. Comisarul oscilează destul de umed între admirație și duritate. Celălalt bărbat – cînd supus, cînd disprețuitor – are un secret, este evident după peticul de cămășă pătat de sînge, pe care-l înghite pentru că n-are unde să-l ascundă. A omorît pe cineva? Cine a

Proof, în regia lui John Madden

murit și de ce? E amnezic omul ori ascunde ceva? Ce e cu montajul istoric de imagini rememorate care nu se limpezesc decît cu timpul? La sfîrșitul acestei nopți angostoase și eroul, și noi vom avea la îndregădeavă. Iar rezultatul răsucește filmul și-l rearanjează. Acum, fiecare element capătă un sens. Filmul lui Giuseppe Tornatore, *Una pura formalità* (difuzat recent de TVR 2) datează din 1994. Regizorul era deja cunoscut în lume pentru că făcuse *Cinema Paradiso*. Diferența dintre cele două filme e însă de la cer la pămînt. De la paradis la purgatoriu. Povestea din *Una pura formalità* e atît de puternică încît Tornatore a ținut să și-o însușească cu amîndouă mîinile, scriind pe generic „idee și scenariu de Giuseppe Tornatore”. (Scriu ca o oarbă, pentru că cel mai im-

portant lucru din film nu-l pot spune, și de aceea trebuie să tot dau ocol cu perifraza.)

Între noțiuni absolute opuse, semnul de egalitate e ușor ca pana

În 1999, *Al șaselea simț* de M. Night Shyamalan venea pe un teren nu într-un tot virgin. Dialoguri și situații pe muchia tăioasă dintre aparent și esență. Ești invitat să crezi ce vezi pentru că asta vezi, pentru că la final să primești una peste cealaltă. N-ai greșit, ai văzut ce ai văzut, doar că erau două bucăți de realitate în loc de una.

„Faptul că sint paranoic nu înseamnă că n-am dreptate”, spune personajul

lui Gwyneth Paltrow din *Proof* (regia John Madden), cînd simte că studentul tatălui său pleacă din camera acestuia cu un caiet în rucsac. E paranoică. E logică. Lumea ei, zdruncinată de pierderea tatălui, e logică și inflexibilă ca o teoremă.

Încrederea e un lucru calculabil, și e aproape vizibilă. Paradoxal, e ca numărul „i”, infinitul mut. Uneori, să n-ai deloc încredere în cineva e același lucru cu a avea încredere deplină. Între noțiuni absolute opuse, semnul de egalitate e ușor ca pana.

„Și cîți eram vii, ne socoteam morți și umblam amețiți...”, judeca Ioan Dobrescu, cojocar din mahalaua Bateștii a Bucureștilor în octombrie 1813, frază pusă de Gellu Naum ca motto la romanul *Zenobia*.

Educație religioasă

M-a trezit bunica într-o duminică, să mă ia la biserică.

Așa era ea, se ducea în toate duminicile la biserică și voia să scoată un dreptcredincios și din mine. Am plîns, că era prea dimineată. M-am oprit din plîns, că mi-era foame. Am cerut ceva de mîncare, dar bunica-mea n-a vrut să mă asculte. A zis că nu am voie să mînînc nimic, ca să-mi dea popa natură. Mi-am amintit că aveam un pachet de biscuiți prin buzunare și-am înghițit în fugă vreo cițiva, fără să mă vadă bunica.

M-a tîrît de mîină pînă la biserică, m-a arătat pe la

tot felul de babe care m-au pupat zgomotos pe obraz. Am intrat. Bunica mi-a spus cum cum stă treaba pe-acolo, că trebuie să vorbesc în șoaptă. Apoi mi-a făcut prezentările: care sînt cei mai importanți sfinți, care-i Maica Domnului și toate celelalte. M-a pus să-mi fac cruce și apoi să pup icoane. M-am apropiat de una și atunci am observat că sfîntul – nu mai știu ce sfînt era – se holba la mine. Nu-mi părea încrunțat, dar nici prea prietenos. Trăgeam de timp, făcîndu-mi întruna semnul crucii. „Hai, măi copile, ai adormit?!”,

m-a îndemnat cineva care stătea la coadă, în spate. Deși eram cam înspăimîntat, m-am încurajat cu gîndul că doar n-o să se repeadă sfîntul la mine într-atîta aglomerație. Am închis ochii, mi-am lipit buzele de lemnul icoanei și-am fugit repede lingă bunica. Cit a cîntat preotul, am privit picturile de pe pereți. Sfinții erau toți holbați, cu aripi crescute direct după cap. Drept să spun, m-au mirat și pălăriile lor mexicane (cam asta consideram eu că sînt aurele lor).

Apoi ne-am așezat în genunchi, cu nasul în tălpile celor din față. Ne ridicam, făceam semnul crucii și iar ne așezam cu nasul în

TRIMISUL NOSTRU SPECIAL

Florin LĂZĂRESCU

tălpile celor din față. La un moment dat, preotul a dispărut într-o cămăruță – „Ăla-i altarul!”, mi-a șoptit bunica – și s-a întors cu o cupă legată cu lanțuri, din care ieșea fum. A tăiat o cărare printre oameni. Vreo doi s-au trînit înaintea lui și preotul i-a călcat pe spate. Toate gesturile alea, care nu aveau nici un rost pentru mine, mi se păreau de-a dreptul fascinante.

Apoi s-a format o coadă, pînă la preot, lingă altar. Bunica mi-a pus o bucată

de hîrtie în mîină și m-a așezat în față ei, la coadă. Pentru natură, mi-a explicat. Cînd am ajuns la preot, acesta, din grabă – sau din nebăgare de seamă, cred – m-a sărit. I-a dat natura numai bunicii. Sau poate tocmai de asta nu mi-a dat mie natură, pentru că i-a dat bunicii. Eu am bănuț că sfinții ăia holbați văzuseră că am mîncat biscuiții de dimineață și m-au pîrît preotului.

Pînă la Dumnezeu, te sperie sfinții.

ISSN 1584-8272

